

Hallsbergs sockenkyrka

Hallsbergs kommun, Örebro län, Strängnäs stift

Inventering av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar 2013

Louise Anshelm
Rapport 2013:05

Engelbrektsgratan 3
702 12 ÖREBRO
Tel. 019-602 87 00
www.olm.se

INLEDNING	4
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	4
METOD	4
BLANKETTER OCH RAPPORTER	4
FOTOGRAFIER.....	5
ARKIV	5
URVALSKRITERIER FÖR SÄRSKILT BEVARANSVÄRDA GRAVVÅRDAR	5
KRITERIER	5
GRAVVÅRDAR MED JÄRNDETALJER	6
GRAVVÅRDAR AV KALKSTEN	6
KONSTNÄRLIG UTFORMNING	6
TIDSTYPISK OCH REPRESENTATIV FÖR SIN TID	6
GRAVVÅRDAR MED PERSON- ELLER LOKALHISTORISKT INTRESSE.....	6
TITLAR/YRKESGRUPPER	6
ORTS-, BY- OCH GÅRDSNAMN	7
SAMHÄLLSHISTORISKT VÄRDE	7
ÅTERANVÄNDNING AV GRAVVÅRDAR	7
HISTORIK BETRÄFFANDE BEGRAVNINGSSKICKET I SVERIGE	8
HALLSBERGS KYRKOGRÅRD	10
HALLSBERGS HISTORIA I KORTHET	10
HALLSBERGS KYRKA	10
KYRKOGRÅRDENS HISTORIA	11
KYRKOGRÅRDSBESKRIVNING	15
KVARTERSBESKRIVNING	15
GRAVVÅRDAR ÖVER PERSONER AV LOKALHISTORISKT INTRESSE	24
BRISTER OCH ÅTGÄRDER	27
SLUTORD	29
KÄLLOR OCH LITTERATUR	29
BILAGOR	29

INLEDNING

Kyrkogårdar och begravningsplatser är ofta anläggningar med en lång historia. Genom deras framväxt och utveckling över tid utgör de värdefulla kulturmiljöer. Det är av stor vikt att dessa miljöer vårdas och bevaras inför framtiden på ett föredömligt sätt.

En vandring på kyrkogården berättar om lokalbefolkningen och dess lokala historia. Inskriptioner på gravvårdarna kan berätta om yrken, vilka vittnar om kunskap, näringar och samhällsfunktioner som funnits i trakten, och släkter kan följas bakåt i tiden. Gravvårdar och även kyrkogårdar uppvisar arkitektoniska strömningar och skiftande ideal samt visar på äldre tiders hantverksskicklighet i detaljer som till exempel sten- och gjutjärnsarbeten.

Gravvårdarna visar även på olika samhällsklassers gravskick vilket är av stor vikt att värna om. Särskilt värdefull är den äldre indelningen i köpta och allmänna gravar. För gemene man kan det troligtvis vara lättare att förstå det kulturhistoriska värdet av de praktfulla och storskaliga gravvårdarna men lika viktigt är det att slå vakt om de mindre och anspråkslösa gravvårdarna då även de kan ha ett lika högt kulturhistoriskt värde.

Det är inte bara gravvårdarna som utgör viktiga komponenter i kyrkogårdsmiljön utan även andra element såsom gravplatsernas växtlighet, träd, murar, grindar, beläggning etc. Detta är något man bör väga in vid dagens förändringar som genomförs för att underlätta den praktiska skötseln av kyrkogården.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

ÖLM diarienummer: 2011.250.141

Dokumentation: Örebro läns museum

Tidpunkt för arbetenas utförande: Under sommaren och in på hösten har Louise Anshelm vid Örebro läns museum genomfört fältarbetet av kyrkogårdsinventeringen, rapporten har sedan sammanställts under september-november 2013.

METOD

På uppdrag av Hallsbergs församling har Örebro läns museum genom Louise Anshelm utfört inventering av Hallsbergs Sockenkyrkas kyrkogård. Inför uppdraget fördes en diskussion angående upplägget mellan Örebro läns museum och Jan Thelin, Hallsbergs församling, som därefter bestämt omfattningen av inventeringen, d.v.s. att samtliga gravvårdar skulle ingå i inventeringen. Den kulturhistoriska bedömningen av gravvårdar är gjord av Louise Anshelm samt Anneli Borg.

För att säkert veta att rätt gravvård inventerades hade undertecknad med sig i fält församlingens information från gravregistret samt gravkartor.

Blanketter och rapporter

De gravvårdar som bedömts ha ett kulturhistoriskt värde har dokumenterats med hjälp av en inventeringsblankett (se bilaga) och fotograferats. Det är en blankett för varje gravvård. Varje inventeringsblankett innehåller även en bild.

Sammanställningen, som gjorts i form av en rapport innehåller historik över begravningskicket i Sverige, historik för orten, historik över kyrkogården, en beskrivning av kvarteren samt samtliga blanketter med de gravvårdar som bedömts vara kulturhistoriskt värdefulla. Blanketterna redogör bland annat för gravvårdens gravplatsnummer, kvarter, inskription, titel, material, form, stil, skador och kulturhistoriskt värde med urvalskriterium samt en bild.

Originalmaterialet till hela inventeringen förvaras på Örebro läns museum. Inventeringen levereras till Kyrkogårdsförvaltningen dels i pappersform, dels på en CD. En CD kommer även att tillställas länsstyrelsen i Örebro län samt Strängnäs stift.

I rapporten avser begreppet gravvård den synliga gravanordningen med t.ex. omgärdning, växtlighet, ytmaterial, skulptur, sten, kors osv.

Vid bedömning av kulturhistoriska objekt behöver man i regel ett tidsperspektiv på några decennier. Kulturmiljövården brukar därför avstå från att ta ställning till objekt som är yngre än ca 30 år. Undertecknad har därför inte inventerat gravvårdar som är yngre än 1980-talet.

Fotografier

Bilderna har tagits med digitalkamera. Bilderna har både fungerat som arbetsmaterial under rapportarbetet och vid bedömningen av det kulturhistoriska värdet. Bilderna finns på den CD med rapporten, som levereras till församlingen.

Arkiv

Inför inventeringsarbetet har vi gått igenom Örebro läns museums arkiv samt använt litteratur och andra inventeringar som underlag. Information gällande personhistoriskt värdefulla gravvårdar har skett muntligt vid vandringar på kyrkogårdarna. Vid Hallsbergs sockenkyrka med Lennart, Lena och Inger Samzelius samt med Lars-Gunnar Freij, Kyrko- och kyrkogårdsvaktmästare.

URVALSKRITERIER FÖR SÄRSKILT BEVARANSVÄRDA GRAVVÅRDAR

Kriterier

Följande urvalskriterier har använts vid kyrkogårdsinventeringen vid Hallsbergs sockenkyrka för att peka ut de särskilt bevaransvärda gravvårdarna:

- Gravvårdar av gjutjärn eller med järndetaljer
- Gravvårdar av kalksten
- Gravvårdar med speciell konstnärlig utformning
- Gravvårdar med tidstypisk och/eller representativ utformning
- Gravvårdar med titel/titlar
- Gravplatser av person- och bygds-/ortshistoriskt intresse
- Gravvårdar före år 1900
- Gravvårdar med samhällshistoriskt intresse

Gravvårdar med järndetaljer

I urvalet har inte alla gravvårdar med järndetaljer tagits med som kulturhistoriskt värdefulla. En del moderna/senare vårdar med järndetaljer har inte ingått i urvalet då de är för unga för att bedöma.

Gravvårdar av kalksten

Samtliga gravvårdar av kalksten har tagits med i inventeringen på grund av materialets lokala historia och betydelse. Kalksten har sedan medeltiden brutits i det närbelägna Hällabrottet i Kumla för att användas som både mursten och som bruk i flertalet kyrkobyggnader i och runt om i Närke. Under 1820-talet startade en industriell tillverkning av kalkstensprodukter i Hällabrottet vilken under 1900-talets början fick ett stort uppsving när den rena naturstenen kom på modet.¹ På kyrkogården finns gravvårdar bevarade från 1700-talet till sent 1900-tal. Rikt skulpterade gravvårdar från slutet av 1800-talet till 1900-talets början är med stor sannolikhet huggna i den välkände bildhuggaren Anton Englunds atelje. A. Englund var vid tidpunkten föreståndare för modellverkstaden och ateljén vid Yxhults Stenhuggeri.²

Även mindre bemedlade lät tillverka gravvårdar i kalksten dock inte lika konstnärligt utformade men med samma typ av grundbearbetning.

Gravvårdarna är i varierat skick, flertalet skulpturala stenar är olyckligtvis så hårt åtgångna att ornamentiken, och därmed de särdrag som utmärker stenarna, håller på att försvinna. Ornamentik, symboler och tekniker är ett antal gemensamma särdrag som förenar ett flertal stenar från olika kyrkogårdar runt om i länet. Gravvårdarna i kalksten kommer med största sannolikhet från Hällabrottet och är en viktig del av det konstnärliga industrihistoriska kulturarvet i länet.

Konstnärlig utformning

Kriteriet konstnärlig utformning inkluderar både gravvårdar med hantverksmässigt utförande och s.k. ”katalogstenar” som är mer arbetade än medeltalet.

Tidstypisk och representativ för sin tid

I inventeringen har ett antal gravstenar valts ut som tidstypiska eller representativa för sin tid. Syftet är att belysa variationen i stil från olika tidsperioder och även att visa att utformningen av en gravvård var beroende av vilka ekonomiska resurser som stod till buds.

Gravvårdar med person- eller lokalhistoriskt intresse

Information gällande personhistoriskt värdefulla gravvårdar har skett muntligt vid vandringar på kyrkogårdarna. Vid Hallsbergs sockenkyrka med Lennart, Lena och Inger Samzelius samt med Lars-Gunnar Freij, Kyrko- och kyrkogårdsvaktmästare vid Hallsbergs Sockenkyrka.

Mycket av informationen gällande gravvårdar med personhistoriskt värde har berättats muntligt av ovanstående personer men även hämtats från lokalhistoriska böcker, se källor.

Titlar/Yrkesgrupper

Inventering av gravstenar och deras inskriptioner ger inblickar i bygdens historia. Gravstenarna berättar om vilka människor som levt och verkat i trakten och ger information om samhällets näringar vid olika tidpunkter i historien. Yrken kommer och går då samhället

---

¹ Örebro Läns Museum, Gustafsson, L. (2009) *Y som i Yxhult, Ytong och Mexi från Hällabrottet/Yxhult och Kvarntorp*. Örebro: ÖrebroLäns Museum

² <http://privat.bahnhof.se/wb711580/Yxhult/Personer/Englund.html> (2013-10-07)

förändras och ett antal titlar som finns representerade på kyrkogården förekommer inte längre. En annan aspekt är att yrkena talar om klasstillhörighet och social status. Det kan därför vara av stort intresse att uppgifter om yrke och år dokumenteras. Man bör dock ta i beaktande att bevarade gravstenar vanligtvis tillhört dem som hade råd att skaffa sig en gravanordning.

Orts-, by- och gårdsnamn

Vanligt förekommande på gravvårdarna i Hallsbergs sockenkyrkas kyrkogård är Orts-, by- och gårdsnamn. Så pass förekommande att inte alla har kunnat tas med på enskilda blanketter utan endast belysts om gravvården haft något mer värde. Trots att inte alla dessa gravvårdar är inventerade är samtliga bevaransvärda och bidrar med värdefull information om byggdens historia.

Samhällshistoriskt värde

Titel eller inskription som berättar om historiska samhällsförändringar t.ex. utvandringen till Amerika.

ÅTERANVÄNDNING AV GRAVVÅRDAR

I dag är tankar om hushållning och återanvändning av naturens resurser högaktuella. Centrala gravvårdskommittén tog 1998³ fram en skrift, *"Gravvårdar - allmänna råd för bevarande och återanvändning"*, som belyser möjligheterna till detta, råd för att värna, bevara och återanvända gravvårdarna på kyrkogårdarna. Återanvändning av gravanordningar och gravstenar uppfattas av många som en svår fråga. Det förekommer i Sverige och är på vissa håll en sed men på andra håll en helt främmande företeelse.

En kulturhistoriskt värdefull gravvård med sand och stenram som går att återanvända, kvarter 4 på Ramsbergs gamla kyrkogård.

Kyrkogården vid Hallsbergs sockenkyrka har kulturhistoriska gravvårdar som går att återanvända. Det kan vara en stenram som i sitt sammanhang i kvarteret är kulturhistoriskt värdefull, eller en typ av sten som i sitt sammanhang eller på grund av sin utformning är kulturhistoriskt värdefull. Vid återanvändning skall den nya gravrättsinnehavaren acceptera till exempel stenens utformning och eventuella utsmyckning, ytmaterial, stenram mm.

---

³ Uppdaterad 2007.

HISTORIK BETRÄFFANDE BEGRAVNINGSSKICKET I SVERIGE

Källor: *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, *Kyrkogårdsinventeringar av Hille kyrkogård, Gästrikland, Misterhults kyrkogård, Linköping stift och Norra kyrkogården, Askersund*.

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så sätt att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. Vanligt förekommande är att en begravningsplats rymmer ett kapell inom sitt område.

I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar. Kristendomens införande innebar bland annat att bränning av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt större utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogården delades upp i olika områden, först mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligtvis av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen fanns i form av stenkors, tumbor och hällar. Enklare människors gravar kunde markeras av en liten kulle eller av ett träkors. Välbärgade människor begravdes redan under medeltiden även inne i kyrkan.

Under 1600-talet var det kyrkorummets, fristående gravkor, inredda gravrum m.m. som utgjorde platsen för de välbärgades gravar medan gemene man begravdes på kyrkogården. Vanligt var att kyrkogården omgärdades av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som den då kallades, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, kallmurad. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på flera sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till men rent praktiskt genomfördes inga omvälvande förändringar på kyrkogårdarna under 1700-talet.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut tilltog protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs smittospridande, ohygieniskt och orsakade stort obehag, framför allt sommartid. I början av 1800-talet genomdrevs en författning som krävde trädplanteringar och striktare planer på nyanlagda kyrkogårdar. År 1815 förbjöds begravningar inne i städer och byar, begravningsplatserna skulle anläggas utanför tätorterna. Dessa bestämmelser kan ses som ett resultat av den debatt som förts under 1700-talet.

De nya kyrkogårdarna var symmetriskt uppbyggda med gångar, kvarter och trädalléer. Trädplanteringar var ett viktigt inslag och framförallt på de nyanlagda kyrkogårdarna där det tillämpades en stram parkkaraktär. Landsortens kyrkogårdar var emellertid fortfarande enkla med sparsam vegetation, möjligtvis hade en trädkrans planterats.

Mot slutet av 1800-talet hade kyrkogårdarna utvecklats till det utseende som vi idag förknippar med en äldre kyrkogård. Fler planteringar hade anlagts samt lummiga alléträd, hängträd och vintergröna häckar. Vid denna tid blomstrade även stenindustrin och gjuteriverksamheten vilket bidrog till att gravvårdarna började massproduceras. De vanligtvis höga vårdarna av granit, marmor, och kalksten samt järnstaket, gjutjärnsurnor och gjutjärnskors är karaktäristiska för slutet av 1800-talet.

Kyrkogårdar och begravningsplatser indelades i olika områden, dels där den dödes familj fick köpa gravplats, dels områden som var kostnadsfria. Dessa senare områden kallades vanligtvis allmänna linjen, s.k. linjegravar. Här begravdes människor i den ordning de avled. Detta sätt att begrava ansågs vara mycket fördelaktigt eftersom gamla gravar åter kunde öppnas när

kyrkogården var fullbelagd. Följden av detta blev att stora grupper i samhället, de fattiga och anonyma, förblev anonyma även efter döden. Begravningsättet med linjegravar förekom ända in på 1960-talet.

En välbevarad rad med allmänna linjegravar i kvarter 5 på Södra kyrkogården, Lindesberg.

Under 1800-talets senare del blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats och påkostade gravvårdar. Samtidigt blev de förmögnas gravvårdar allt mer exklusiva. Parallellt med den strikt anlagda kyrkogården började man mot slutet av 1800-talet anlägga kyrkogårdar med en mindre stram utformning, inspirationen hämtades från den engelska parkens friare former och landskap.

Skogskyrkogårdar, som i Sverige blev populära under 1900-talets första hälft, kan sägas ha utvecklats från den friare parkkyrkogården. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena. Under 1900-talet accelererade massproduktionen av gravstenar och strängare utformningsbestämmelser ledde till att gravvårdarnas variationsrikedom efterhand försvann. Även vegetationens utformning blev enklare. Stora gräsmattor med enkla rygghäckar blev vanliga istället för grusgravar och olika häckarrangemang. Träden är dock fortfarande dominerande på kyrkogårdarna. Skogskyrkogårdarna däremot har en variationsrikedom i formspråk och vegetation, trots att gravstenarna liknar dem på övriga kyrkogårdar.

Gravkvarteren från 1950- och 60-talen kännetecknas av kraven på rationell skötsel och enhetlig utformning. Detta har bidragit till nästan identiskt lika gravvårdar stående i rad med rygghäckar mellan raderna. Gångar såddes igen för att ingå i den allmänna gräsytan, arbetskrävande häckarrangemang eller kantstenar runt vårdarna togs bort och alléträd gallrades ut.

De senaste årtiondena har de stränga reglerna för gravvårdarnas utformning mjukats upp och gett ett större utrymme för personligt formspråk.

HALLSBERGS KYRKOÅRD

Hallsbergs historia i korthet

Källor: Borg, A. (2007) *Kulturhistorisk karakterisering av Hallsbergs sockenkyrka* ur Esbjörnson, E (2000) *Kyrkor i Örebro län – en vägledning till Svenska kyrkans kyrkobyggnader* samt Hallsbergs Kommun (2004) *Värdefulla kulturmiljöer i Hallsbergs kommun*.

Hallsbergs socken har medeltida ursprung och ligger i södra Närke, cirka tre km nordost om Hallsbergs stationssamhälle. Området kring kyrkbyn består av slättlandskap och har bebotts och brukats sedan järnåldern. Storskaligt jordbruk har funnits sedan 1800-talet då marken torrlades samt skiftades och kunde brukas mer effektivt. Fram till stationssamhället växte fram utgjorde Hallsbergs kyrkby socknens centrum.

Hallsbergs socken består i norra delen av fullåkersbygd på närkeslätten och i söder av skogsbygd. I skogsbygden vilken varit bebyggd sedan medeltiden finns några hyttlämningar samt talrika gruvhål. Ett flertal fornlämningar är kända i socknen och merparten av dessa finns på fyra gravfält. Tre fornborgar ligger ovan förkastningsbranten. Under 1600- och 1700-talen arbetade smeder i Hallsberg för Örebros gevärsfaktori. Under 1800-talet var halmflätning och tillverkning av halmhattar en hemslöjd som idkades i socknen.

Västra stambanan, vars slutsträcka mellan Hallsberg och Töreboda blev färdig 1862, medförde inflyttning av hantverkare och företagare. Med järnvägen förändrades Hallsbergs struktur och samhället växte till municipalsamhälle och blev 1908 köping. 1868 grundades i Hallsberg Thermaenius & Son, stor tillverkare av tröskverk tillika arbetsgivare i Hallsberg. Tröskverk exporterades till Norge, Danmark, Finland, Ryssland och Frankrike. I företagets spår följde bättre tåg- och postförbindelser, apotek, bank etc. Flera andra storföretag vilka med järnvägens tillkomst kunde växa, expandera och därmed anställa fler människor bidrog till Hallsbergs snabba tillväxt.

Miljön kring sockenkyrkan består av ett sammanhållet sockencentrum med prästgård (1865), arrendatorbostad, församlingshem (tidigare sockenstuga), kyrkstall (1880-talet) samt en före detta skola (1907). Första skollokalen inrättades på 1820-talet och låg i Klockaregården. Den första skolbyggnaden uppfördes på 1850-talet men är idag borta.

Järnvägen mellan Stockholm och Göteborg går förbi söder om kyrkogården. Hallsberg tillhör Strängnäs stift.

Hallsbergs sockenkyrka

Källor: Borg, A. (2007) *Kulturhistorisk karakterisering av Hallsbergs sockenkyrka*, Esbjörnson, E (2000) *Kyrkor i Örebro län – en vägledning till Svenska kyrkans kyrkobyggnaders* samt från Hallsbergs Kommun (2004) *Värdefulla kulturmiljöer i Hallsbergs kommun*.

Sockenkyrkan vilken uppfördes i sten under tidig medeltid ligger på åsbildningens högsta punkt omgiven av slättlandskap. Sockenkyrkan har en oviss byggnadshistoria Troligtvis var den första kyrkan/kapellet av trä vilken senare ersattes av en stenkyrka. Sakristian är i sin helhet troligtvis senmedeltida. Delar av den ursprungliga kyrkan finns kvar och införlivades i den nuvarande kyrkans väggar under ombyggnationen 1819-23 (murdelar från långhusets södra- samt norra murar). Kyrkans nuvarande nyklassicistiska utseende fick kyrkan vid ombyggnationen 1819-23 då ett tresidigt kor åt öster och ett torn, med svängd huv, åt väster uppfördes. Fönsterbågar av gjutjärn sattes in 1893. 1924 försågs kyrkans torn med en ny tornhuv med en lanternin. Under en exteriör renovering år 1957 konstaterades att delar av den medeltida kyrkan införlivats i den nuvarande. Samtidigt frilades en gotisk spetsbågig

portalomfattning i sten på södra väggen och portarna kopparbeslogs. Fasaden avfärgades med vit kalkfärg 1970 och takets skifferbeläggning från 1854 byttes ut mot plastbehandlad galvaniserad plåt (undantaget sakristian).

Fasaden är spritputsad och avfärgad vit. Takfoten är profilerad. På korets östra vägg finns en minnestavla, svart med vitmålade bokstäver. Där står *Ombyggnad Konung Carl XIV Johan Sjette regeringsår PS, 5,8*. Sockeln i natursten är frilagd.

Tornet har ovan den svängda huven en öppen lanternin vilken kröns av ett kors. Huv, lanternin, häng- och stuprör är av kopparplåt. Tornet har en konsolfris av trä troligtvis målad i brun kulör. Tornets ljudöppningar flankeras av släta pilastrar.

Kyrkogårdens historia

Källa: Samzelius, N. (1961) *En krönika om Hallsberg*.

Kyrkogården var ursprungligen liten och omgavs av så kallade kyrkobalkar, dvs en låg mur täckt av bräder och torv (1793). Från början fanns förmodligen⁴ fyra stigluckor (ingångar), den sista stigluckans valv, portstolpar och trapp försvann/byggdes om 1848. Den södra stigluckan låg troligtvis längre österut än den trappa som anlades samtidigt med den södra kyrkogården 1903.

När kyrkan restaurerades utvändigt 1957 fann man intill den medeltida porten även ett antal gravfynd invid och nästintill under långhusets södra vägg. Kullen skulle kunna, baserat på fynden, ha använts av församlingen innan kyrkan restes till att jorda de döda.

Enligt ett stämmobeslut den 29 juni 1767 bestämdes att socknens invånare skulle begrava sina döda i ordning efter varandra på kyrkogården och att detta begravningsätt skulle påbörjas vid den östra kyrkogårdsdörren (östra stigluckan?). Kyrkogården var vid tidpunkten förfallen och då ben efter de avlidna låg synliga vidtogs år 1784 åtgärder för att samla ihop de dödas ben till en gemensam grav i östra hörnet av kyrkogården.

Fyra år senare, 1788, beslutas att inga hållar får läggas på gravarna och att gravarna ska grävas så djupa som kyrkolagen bjuder (tre alnar) och inte så grunda som hittills varit vanligt. Detta för att klockaren tillvaratog skörden och slåttern inte skulle försvåras av liggande hållar. Besluten tycks inte haft någon större verkan då gräset växte fritt och ben och dödskepp förekom ovan jord långt in på 1800-talet.

1844 fattas beslut om att en väktare på helgdagar ska avhålla svin från kyrkogården samt att lås ska anbringas till grindarna. Låsen skänktes av nämndemannen Johan Petter Rehnberg i Ulfsäter, vilken för detta erhöll stolrum i främsta bänken för sig och sin hustru. Grindarna finns idag inte kvar (västra ingången). Grindstolparna skänktes vid samma tidpunkt av kyrkoherde C.E. Kjellin samt fanjunkare L.G. Molin.⁵

Mellan 1822-1830 utvidgas kyrkogården. Tornet på den nya kyrkobyggnaden sades då sträcka sig ända fram till den västra muren. Protokoll från Magasinsdirektionen ger följande direktiv; ... 14 fann utstakade öster om kyrkan ifrån kyrkogårdsmuren tillhörde kyrkan. Muren kom att gå norr- och söderut från Eric Ersons stuga, norrut till en påle som slagits ned 6 aln från landsvägen och därifrån österut till en motsvarande påle invid kalkugnen.

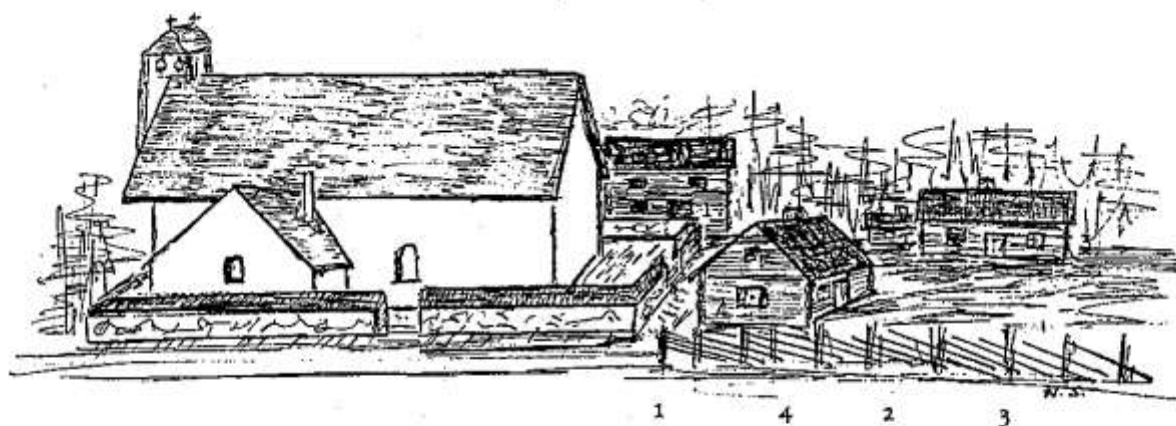
⁴ Av räkningar framgår att lås införskaffades till norra och östra kyrkportarna i början av 1700-talet.

⁵ Enligt Rehnbergs sondotterdotter, fr. Märta Nordström ska R. personligen ha smitt grindarna.

På västra sidan ansåg man att ytterligare 10 2/3 famn skulle tas från Halsbergsgården, sammanlagt 14 famn större än vad den av ålder varit. Södra sidans kyrkomur skulle sträcka sig längs med magasinets södra vägg samt sockenstugans norra.

Ett antal av Halsbergsgårdens byggnader (Eric Ersons och Lars Larssons) låg i vägen för den nya muren och ny föreslagen plats blev tionde loge jorden⁶ väster om kyrkan vilken tillhörde församlingen.

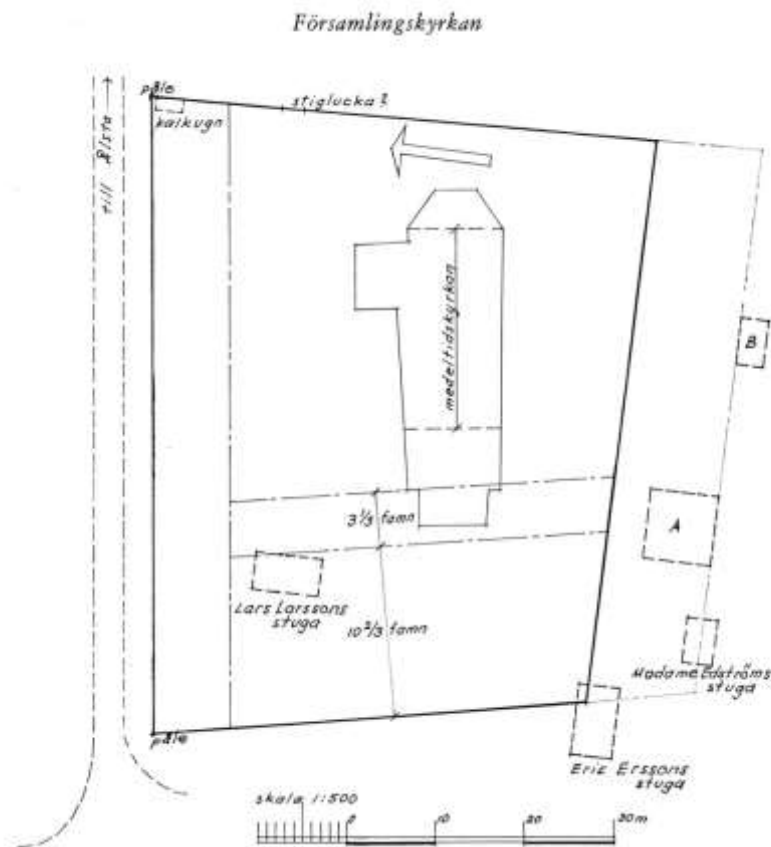
Förmodligen låg kyrkogården öppen utan träd. De träd som fanns 1957 planterades troligtvis på 1840-talet av klockaren Setterqvist.

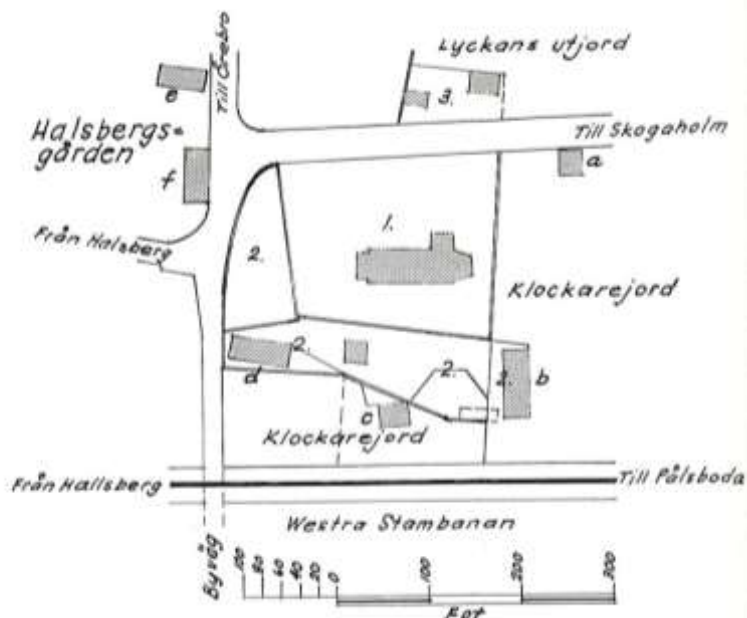
Hallsbergs Kyrka och området väster därom år 1800. Rekonstruerat efter besiktningsprotokoll 1793, Magasinsdirektionens protokoll 1829 och Saxons "Närkes Kyrkor". Originalteckningen av kyrkan och del av Lars Larssons stugubyggnad är från 1818. 1. Sockenmagasinet. 2. Madame Edströms stuga. 3. Eric Ersons stuga. 4. Lars Larssons stuga.⁷

⁶ Område troligtvis avsett för tiondelada, möjligen låg även tiondeboden här, avsedd för utsädehjälpen åt nödställda jordbrukare.

⁷ Samzelius, N. (1961) *En krönika om Hallsberg*.

Utvidning av kyrkogården 1822-1830, kartan rekonstruerad efter "Magazinsdirectionens" protokoll från 1829. A. magasinet. B. sockenstugan.

Hallsbergs kyrkas område, avfattat år 1875 af C.G. Törnquist. a. Madame Hofbergs stuga. b. Klockarens ladugård. c. Aron Anderssons handelsbod. d. Drängstuga. Tidigare antagligen den äldre Halsbergs g:n. f. Den år 1875 uppförda småskolebyggn. No. 1. Kyrkogård. 2. Kyrkovall, efter antagen gräns för vägarna. 3. Fattigstuguplatsen, hvarom tvistas (Samzelius, N., 1961).

Den stora kyrkogårdsutvidgningen påbörjades år 1830 med att den gamla muren revs. Klockare Hofberg översåg arbetet vilket genomfördes med kör- och karldagsverken. På grund av avsaknad av medel samt skulder avbröts arbetet för en tid. Efter avslutad utvidgning var kyrkogårdens areal omkring 0,38 ha. Arbetsledare var masmästare Bergström från Lerbäck.

Klockaren Persson hade under 1860-talet i uppdrag att med hjälp av sockendagsverken planera och städa kyrkogården samt att genom tillsyn se till att inte några kreatur släpptes in på kyrkogården. Det sades att det på kyrkogården fanns så stora stenar att två man inte orkade lyfta dem utan att de måste sprängas. 1878 har klockaren Persson fortfarande rätt att fröså och skörda gräsväxt.

För att bringa ordning på kyrkogården och bland gravarna beslutas 1869 om försäljning av bestämda gravplatser intill kyrkomurarna. Detta mot en avgift på 10 Rdr Rmt (5 kvadrataln och 50 år). Samtidigt påtalas det olämpliga i att använda kyrkbacken som lagringsplats för timmer och malm.

Vid sekelskiftet 1800/1900 hade den nya utvidgade kyrkogården i stor utsträckning tagits i anspråk. År 1900 tillsattes en kommitté⁸ för att utreda beslutet om en utvidgning åt öster. Kommittén beslutade sedermera att en utvidgning åt söder, området mellan gamla kyrkogården och järnvägen, omfattande utan kyrkans mark 0,22 har eller 14,26 kappl. (mark tillhörande klockarebostället) var ett lämpligt alternativ. I september 1903 invigdes den nya delen av kontraktsprosten Josef Callmänder.

1910 uppfördes invid gamla kyrkogårdsmuren ett begravningskapell. Byggmästare N.J. Askling stod för ritning och arbetet utfördes av hemmansägare Anders Thunman.

Ökad tätortsbebyggelse i och omkring köpingen och på förvintern 1918 påbörjades arbetet med en utvidgning (0,18 ha) åt väst av den södra kyrkogården. Verkställande var kyrkvårdarna Joh. Johansson, Gust. Olsson samt Carl Lundvall. Arbetet avslutades i juli 1920. Invigning förrättades av kontraktsprosten Gustaf Pettersson.

Innan arbetet var avslutat väcktes frågan om ytterligare en utvidgning av Carl Lundvall, vilket efter 12 år resulterade i den östra kyrkogården. Ett antal olika platser föreslogs; "Runstena" på Bergs ägor, ett område på Ulfstätters ägor, platsen framför sågen vid Vibytorp, ett område på Tomta sydost om landsvägen och nordost om skogen samt förslaget från år 1900, öster om kyrkan (0,7535 har). Det sista förslaget som utarbetats av länsträdgårdsmästare Holmsten tillhörde klockarebostället och fick disponeras mot en årlig avgift. Kommittén⁹ som röstade för sistnämnda förslag fick även förtroendet att fullfölja arbetet.

De fyllnadsmassor (7000 kbm) som erfordrades forslades från Marka. Våren 1932 var anläggningen färdig och den 19 juni invigdes kyrkogården av kontraktsprosten Caleb Häger. Nästföljande år tillsattes en kyrkogårdsnämnd för att vårda kyrkogården samt se att reglementet följdes.¹⁰

Det gravkapell som uppförts 1910 ersattes 1957 med ett nytt. Stadsarkitekt Sigurd Fredriksson ritade den nya anläggningen. I samband med detta skedde en omläggning av angränsande mur

---

⁸ L.P. Larsson, Ad. Samzelius, Lars Larsson, Samsala, Per Persson, Falla, Erik Nilsson.

⁹ Gust. Olsson, Alm, Carl Lundvall, Solberga, Hugo Andersson, Vibytorp, Johann Karson, Hallsberg, prosten E.J. Andersson.

¹⁰ Hugo Andersson, K. Karlsson, E.J. Andersson.

intill gamla kyrkogården. Söndag den 31 augusti 1958 invigde biskop Gösta Lundström med assistans av kontraktsprosten Gust. Helgestrand samt församlingens präster och kyrkvårdar.

År 1970 invigdes den norra kyrkogården med dess minneslund.

Den södra kyrkogården lades om på 1990-talet då man tog bort de så kallade linjegravarna. De äldre gravstenar som finns kvar på södra kyrkogården, Kv. II. placerades i de flesta fall i närheten av den tidigare platsen.

KYRKOGRÅRDSBESKRIVNING

Källor: Borg, A, *Kulturhistorisk karakterisering av Hallsbergs sockenkyrka*, 2007. Örebro Läns Museum; Dokumentation kyrkogårdar Hallsbergs Kyrkogård (Nr. 14 1997).

Hallsbergs sockenkyrka ligger på en höjd och omgärdas av en murad stödmur. Huvudentrén till kyrkogården ligger i väster, i axel med kyrkans västentré. Entrén har låga huggna grindstolpar av granit. Från entrén leder en bred asfalterad gång upp mot kyrkan där den delar sig och går på var sida runt kyrkan samt längs med norra sidans ytterkant. Den Gamla kyrkogården ligger liksom kyrkan högre och skiljs åt från södra och östra kyrkogårdarna av den gamla kyrkogårdsmuren. Kyrkogården har ett asfalterat gångsystem med gräsbelagda kvarter med få gångar mellan gravraderna. Låga tallar avgränsar mot järnvägen i söder och mot vägen i norr. En häck av oxel utgjorde tidigare en gräns mellan östra och norra kyrkogården, men togs ned sommaren 2013. Kyrkogården är utvidgad i flera etapper.

Kring den gamla kyrkogården som ligger högre än de senare utvidgningarna löper en äldre trädkrans, undantaget södra sidan där det sista trädet fälldes sommaren 2013.

De olika delarna av kyrkogården benämns Gamla kyrkogården, Södra kyrkogården, Östra kyrkogården samt Norra kyrkogården.

Under arbetet med inventeringen pågick arbetet med uppförandet av den nya bisättningsbyggnaden på den södra kyrkogården, kvarter II.

Kvartersbeskrivning

Källor: Borg, A, *Kulturhistorisk karakterisering av Hallsbergs sockenkyrka*, 2007. Örebro Läns Museum; Dokumentation kyrkogårdar Hallsbergs Kyrkogård (Nr. 14 1997).

Gamla Kyrkogården

Den äldsta delen av kyrkogården omgärdas av en kallmurad kalkstensmur vars översta skift är i nivå med kyrkogården. Huvudingången, med grindstolpar av granit, finns i väster. En asfalterad gång leder upp mot kyrkans västra entré. Från västra entrén, runt kyrkobyggnaden, samt längs med gamla kyrkogårdens norra yttre kant löper en asfalterad gång. Mellan gångarna ligger gravvårdarna i sammanhållna gräsytor. På utsidan av gången (norr, väster, öster) ligger gravvårdarna med ryggarna mot muren. Från kyrkobyggnadens södra entré leder en asfalterad gång ned till södra kyrkogården. Även en smalare trapp som tidigare låg vid sidan av bisättningsbyggnaden leder ned till södra kyrkogården. Den gamla kyrkogården ligger runt kyrkan och delas in i två kvarter: det östra, kvarter I samt det västra, kvarter II. Kvarteren sträcker sig från söder till norr. Kring den gamla kyrkogården finns delar av en äldre trädkrans. Åt väster på var sida om entrén, finns ett antal äldre kastanjeträd och på norra samt östra sidan lönnar. I samband med uppförandet av den nya bisättningsbyggnaden togs det sista trädet ned sommaren 2013.

På kyrkogårdens äldsta del närmast kyrkan finns ett stort antal äldre gravar från 1800-talets andra hälft, flera med stenram och ett fåtal med kätting eller staket av smide. På norra sidan om kyrkan ligger gravvårdarna till största del i en sammanhängande gräsyta med gravar från olika tidsperioder. Södra sidans östra del har en stor andel gravvårdar i svart granit från första halvan av 1900-talet medan gravarna i sydväst ligger tätare och är mer varierande i tid. Till höger om kyrkan västra entré, står intill väggen tre äldre gravstenar i kalksten. Den första från tidigt 1800-tal, de andra två från 1800-talets mitt. De två senare stod tidigare fritt då både fram- och baksida bär inskription.

Kyrkan med kyrkogården fotograferad från nordöst. Sam Lindskog, 1933. Höger, oktober 2013.

Rekommendationer

Övervägande andelen gravvårdar är från förra sekelskiftet fram till och med 1960-tal. Gravstenarna visar med hjälp av sin storlek, form samt bearbetning hur olika stilideal/epoker avlöst varandra, vilken samhällsklass som begravdes på gamla kyrkogården samt vilken yrkeskategori den gravsatte tillhörde. Det är viktigt att den gamla kyrkogården speglar dessa olika delar då den annars tenderar att enbart uppfattas som ”gammal”. Parallellt med denna önskan måste kyrkogården värna om sin karaktär och enhetlighet samt tillhandahålla yta för nya gravplatser.

Hallsbergs kyrkogård har ett antal välbearbetade gravstenar och gravvårdar som lämpar sig väl för återanvändning, både med och utan stenram. I flertalet fall bör dekor och karaktär behållas för att möjliggöra för kvarteret att bevara sin enhetlighet. Detta är möjligt genom att enbart omarbete delar av gravstenen, exempelvis inskriptionsytan eller stenens framsida. Under rubriken *Kultuhistoriskt värde* i inventeringsblanketten finns rekommendationer för de stenar som anses *värdefulla*¹¹, om stenen går att återanvända och på vilket sätt som är lämpligt.

Södra Kyrkogården

Från kyrkans södra entré leder en gång fram till en kalkstenstrappa med järnräcke vilken leder ned till utvidgningen åt söder. Södra kyrkogården består av två kvarter, det åt öster, kvarter I som invigdes 1903 samt det åt väster, kvarter II som stod klart för invigning 1920.

Från trappen delar sig en asfalterad gång åt öst respektive väst. Gången löper runt kvarteret. Kvarteret är symmetriskt ordnat med rader av gravar i kvarterets inre del, vilka delas in i mindre enheter av stramt klippta rygghäckar. I en rak linje från den trapp som leder ner från gamla kyrkogården finns dubbla rader med formklippta tujor samt innanför dessa två rader

¹¹ Centrala Gravvårdskommittén (2007) *Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar*

med urngravar med liggande gravstenar. Gravarna är från 1970 fram till 2000-tal. I slutet av raderna finns en springbrunn murad med kalksten. Gravvårdarna ligger i en sammanhållen gräsyta. Samtliga gravvårdar i den centrala delen har ”blomsterlister”, planteringarna löper obrutna framför gravvårdarna.

Vänster: trappen leder ned från gamla kyrkogården till södra, kv. I. Höger: foto taget från sydvästra hörnet, kv. I.

Södra kyrkogården, kv. I. Sam Lindskog 1942-09-24. Höger, oktober 2013.

En rad med lindar växer intill muren mot östra kyrkogården. Längs med ytterkanten av kvarteret återfinns äldre gravar; i norr mot den gamla kyrkogårdsmuren, i söder mot järnvägsspåret och i öster mot muren som gränsar mot östra kyrkogården. Kvarteret gränsar i väst mot södra kvarter II. Gravarna i ytterkant är från 1910-tal och framåt, i huvudsak äldre, dock uppblandade med senare gravvårdar. Ett fåtal stenramar är bevarade. De gravar som ligger innanför gången är huvudsakligen från tidigt 1960-tal (öst) fram till tidigt 2000-tal (väst).

Kyrkogården avgränsas från järnvägsspåret av en tallhäck (bergtall). Gravarna längs med häcken är av varierande höjd. Den äldsta gravstenen är från mitten av 1920-talet. Ett antal stenramar har bevarats och ett fåtal yrkestitlar förekommer. Gravvårdslinjen sträcker sig från södra kyrkogården Kv. II till östra kyrkogården Kv. II.

Vänster: södra kyrkogården, kv. II, från sydöst. Höger: västra delen av södra kyrkogården, kv. II

Kvarter I och II skiljs åt av en asfalterad gång i nord-sydlig riktning.

I sydväst, kvarter II, pågår vid tidpunkten för denna rapport skrivande uppförande av en ny bisättningsbyggnad. På platsen fanns tidigare ett bisättningsrum murat i kalksten uppfört 1957 vilket ersatte ett gravkapell från 1910.

Kyrkan med det gravkapell som uppfördes år 1957. Källa: Samzelius, N. (1961) *En krönika om Hallsberg*. Ny bisättningsbyggnad under uppförande, oktober 2013.

Västra delen av kvarter II har två rader med äldre gravar i en inre avgränsad del och större familjegravar längs med den yttre tallhäcken. Av de gravvårdar med ryggarna mot varandra har ett antal bevarade stenramar. Ett fåtal med titlar. Runt kvarteret löper en asfalterad gång med en mittgång som delar den något äldre västra delen från den östra delen. I kvarteret finns gravvårdar från 1920-talet fram till 2000-tal. Gravvårdarna åt öst ligger i en sammanhängande gräsmatta med fyra låga hängande träd (*Caragana*) i dess mitt.

Delar av södra kyrkogården, Kv. II, lades om på 1990-talet då man tog bort linjegravarna. Ett fåtal återfördes och placerades då i närheten av sin ursprungliga plats. Övervägande delen gravar är senare och av varierande ålder och utförande. Kvarteret visar på en mångfald av gravvårdar.

Rekommendationer

Hela första kvarterets centrala del är enhetlig. Nya gravstenar som tillkommer bör ha samma utformning, dvs. låga samt breda. Gravvårdar som inte har bedömts som mycket värdefulla alternativt värdefulla men som likafullt bidrar till kvarterets karaktär bör om möjligt återanvändas. Stenens form är det primära ur ett bevarandeperspektiv, dock bör man ha i åtanke att dekor samt tidigare bearbetning starkt bidrar till kvarterets karaktär och i möjligaste mån bör efterliknas alternativt bevaras. Kvarter två har i dess västra del en avskild del med äldre gravar, flertalet av dess har titel och/eller stenram. Nya gravstenar som tillförs i denna linje bör överrensstämma i form och utförande med befintliga gravar. Samma princip bör gälla för gravar som tillkommer längs kvarterens yttre linjer. Under rubriken *Kultuhistoriskt värde* i inventeringsblanketten finns rekommendationer för de stenar som anses *värdefulla*¹², om stenen går att återanvända och på vilket sätt som är lämpligt.

Östra kyrkogården

Den utvidgning som genomfördes 1931 kallas Östra kyrkogården. Denna del av kyrkogården delas in i fyra kvarter med beteckningarna I-IV och är i två nivåer varav den ena nås från den södra kyrkogården och den andra från utvidgningen nordöst om kyrkan kallad Norra kyrkogården. En trappa leder ned från Södra Kyrkogården till Östra kyrkogården och en asfalterad gång går parallellt med häcken längs med järnvägsspåret, från södra till östra kyrkogården. En kalkstensmur i cirka 10 skift skiljer Östra Kyrkogården från Gamla samt Södra kyrkogården. Gemensamt för samtliga kvarter är att gravarna ligger dels i sammanhängande gräsytor dels utmed de asfalterade gångarnas utsidor.

Även den östra delen omgärdas delvis av en tallhäck (åt söder och öster) samt en rad av äldre träd mot utvidgningen i norr. Tidigare, fram till juli 2013, fanns en oxelhäck som avgränsning mellan östra och norra kyrkogården.

Entrén i norr, ut mot den senaste utvidgningen och parkeringen, har grindstolpar av granit med inskriptionen ”Anno 1931”.

Kvarter I, även kallat terasskvarteret, vilken är den äldsta delen av Östra kyrkogården, är belägen nedanför den östra delen av kyrkogårdsmuren och ligger högre än de övriga tre kvarteren. Kvarter I består av två rader kistgravar i en sammanhängande gräsmatta som delas av en asfalterad gång mellan trappans olika nivåer. Ett antal gravar med stenramar finns i detta kvarter samt några med yrkestitlar. Denna del av kvarteret är väl representativ för efterkrigstidens låga breda gravvårdar och är generellt enhetliga i material samt utformning.

---

¹² Centrala Gravvårdskommittén (2007) *Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar*

Östra kvarter I, "Terrassen", åt norr.

"Terrassen" kort taget från söder. Urngravar med ryggarna mot den mur som utgör gräns mot södra kyrkogården.

I den södra delen av kvarteret återfinns en rad med urngravar, 1930-2000-tal, med oenhetligt utformade gravvårdar. Urngravarna har ryggarna mot den kalkstensmur som skiljer södra kvarteret från det östra. En gräsbevuxen slänt skiljer första kvarteret från de övriga. Från första kvarteret leder två trappor i granit ned till kvarter II-IV. I nordvästra hörnet finns en vattenpost omgiven av en tujahäck. Till "terrassen" hör en kort rad med gravvårdar längs den södra tallhäcken. Kvarterets norra del är representativt i sin helhet med välbevarade tidstypiska familjegravar från 1940-1960-tal.

Den lägre delen av östra kyrkogården, kvarter II-IV, är symmetriskt anlagd. Runt kvarteren leder en asfalterad gång. Kvartersindelning sker med två asfalterade gångar i riktning från väst till öst.

Gravvårdarna i kvarter II ligger dels i en sammanhängande gräsmatta, dels mot ytterhäcken i söder och öst samt mot grässlätten i väst. Gravvårdarna i gräspartiet är huvudsakligen linjegravar från 1930-tal till 1970-tal. Kvarterets centrala del är bitvis välbevarat med låga tidstypiska linjegravar. Då dess linjegravar speglar den mindre bemedlade delen av Hallsbergs befolkning utgör den ett viktigt tidsdokument. Kontrasten mot de angränsande kvarteren är tydlig. Gravstenarna är tidstypiskt låga och breda, enstaka träkors samt titlar förekommer. Längs den östra asfaltgången finns en rad med nyare urngravar samt en rad med familjegravar.

Östra kyrkogården, kv. II, "Allmänna-linjen".

Mot östra tallhäcken finns familjegravar. I flertalet gravar längs den södra tallhäcken är endast en person gravsatt i var grav. Gravstenarna ligger tätt samt är låga och breda. Ett fåtal titlar förekommer. I denna linje återfinns gravar från 1940-tal samt inslag av nyare gravar. Två träd, hösthortensia, är planterade i gräsytan i öst-västlig riktning.

I kvarter III och IV finns gravar från 1940-1970-tal. Gravvårdarna har övervägande breda tidstypiska stenar och ligger i raka rader med ryggarna mot varandra. Enstaka gravvårdar med tillhörande stenram förekommer i dessa kvarter. Kvarteret har även gravar med ryggarna mot den östra tallhäcken samt mot grässlätten (terrassen). En rad lindar avgränsar Östra och Norra kyrkogården. Även i utkanterna av Östra kyrkogården mot öster finns en rad med lindar. I kvarteren finns två rader hösthortensiaträd i öst-västlig riktning. En allé med björkar, på var sida om gången, skiljer tredje och fjärde kvarteret åt. Lyktstolpar finns längs med den västra gången.

Östra kyrkogården, kvarter IV. Kortet taget från nordvästra hörnet av terrassen.

Längs med den östra samt västra gången finns ett antal bänkar. I vart kvarter finns längs med gångarna i öst-västlig riktning vattenposter omgärdade av tujor.

Rekommendationer

Östra kyrkogårdens kvarter kan generellt sägas ha ett homogent gravvårdsbestånd. Nyttillkomna senare gravvårdar är anpassade i storlek och form. Då det i samtliga kvarter finns utrymme för nya gravvårdar rekommenderas att dessa anpassas. Även i dessa kvarter finns ett antal välarbetade gravstenar som om möjligt bör återanvändas. Hänsyn bör tas till dekor och bearbetning.

Kvarter II med dess linjegravar utgör ett viktigt tidsdokument över ett förflutet klassamhälle. Gravsättningarna i den allmänna linjen skedde kronologiskt i linje och utan kostnad till skillnad mot mer välbärgade familjer vilka köpte sina gravplatser. Denna indelning fortsatte fram till och med efterkrigstiden. På grund av bl.a. omstruktureringar är det idag sällsynt med bevarade rader med allmänna linjegravar. Hallsbergs östra kvarter II är ovanligt då kvarteret med gravstenar i sammanhängande rader visar tidstypiska mindre gravstenar där det på ett enkelt och överskådligt sätt går att se årsövergångarna samt förändrade stilideal.

Enligt uppgift har beslut tagits i Kyrkorådet att kvarter II ska behållas intakt i väntan på senare användning, stenarna i kvarteret får kvarstå tills behov uppstår. Att bevara hela kvarteret i oförändrat skick vore ur ett kulturhistoriskt perspektiv önskvärt. En rad är inventerad och bedömd som mycket värdefull. Övriga äldre gravvårdar, företrädesvis i kvarterets ytterkant, kan återanvändas men bör inte flyttas från sin plats. Hänsyn bör tas till stenens form, bearbetning samt dekor.

Under rubriken *Kultuhistoriskt värde* i inventeringsblanketten finns rekommendationer för de stenar som anses *värdefulla*¹³, om stenen går att återanvända och på vilket sätt som är lämpligt.

---

¹³ Centrala Gravvårdskommittén (2007) *Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar*

Norra kyrkogården

Den Norra kyrkogården tillkom under senare delen av 1960-talet och den första gravsättningen skedde 1970. Gravarna står med sidorna i nord-sydlig riktning och i sammanhängande grasmattor. Norra kyrkogården omgärdas av en tujahäck i öster och i norr av en vall med planterade tallar. En rad med lindar har planterats längs jordvallen som avskärmning mot vägen. Ytterligare en rad med lindar är planterad innanför tujahäcken i öst samt utgör gräns mot Östra kyrkogården. Formklippta tujor är placerade med ett intervall på cirka fyra meter i det läge som så kallade rygghäckar brukar ha, sammanlagt fyra per gravparsrad. Norra kyrkogården är huvudsakligen bevuxen med gräs med ett enkelt gångsystem mellan kvarteren belagd med asfalt.

Urngravlunden till vänster. Högra bilden visar kvarter VI.

Söder om kvarter I, mot östra kyrkogården, finns urngravar med små liggande gravvårdar från 1970- 2000-tal med plattgångar mellan raderna. Urngravar finns även längs med den östra tujahäcken. Gravlinjen sträcker sig från kvarter I – IV.

I kvarter I-II är gravvårdarna huvudsakligen från 1970-1980-tal. Kvarter III har gravar från 1980-1990-tal. Kvarter IV från 1984-2000-tal. Kvarter fem är idag oanvänt. Kvarter VI 1973-2012 och kvarter VII, 1987-2012.

Kvarter VI och VII gränsar i väst mot minneslunden.

Fyra lönnar samt en häck avgränsar kvarter VI från parkeringen. Lindar växer i de västra hörnen på kvarter VII.

Norr om kvarter VII finns en askgravplats med en centralt placerad skulptur tillverkad av återanvända gravvårdsdelar. Solveig Eriksson, Hallsberg, skissade ett förslag till skulpturen vilken sedan uppfördes/tillverkades år 2009 av Jonny Jonsson samt Lars-Gunnar Freij, kyrko- och kyrkogårdsvaktmästare. Ett antal urngravar finns i askgravplatsens nordvästra hörn. Mitt emot urngravarna finns en bänk delvis tillverkad av mursten från Adventskyrkan. Kyrkogårdschefen Lars Lundvall, Motala, skissade upp form och utseende på askgravplatsen, Lars-Gunnar Freij samt Jonny Jonsson stod för utförandet. September 2013 delades askgravplatsen upp i två delar. En tujahäck planterades som avskiljare, området öster om häcken kommer att användas som begravningsplats.

På kyrkogården finns enhetligt utformade vattenposter omgivna av låga tujahäckar.

Askgravplatsen och minneslunden.

Minneslunden anlades 1989 och ligger i den västra delen av Norra kyrkogården. Här finns en damm med röda näckrosor, pilträd, tallbuskar samt blomsterplanteringar. En klippt måbärshäck omger minneslunden i dess östra del. Västra delen av häcken utgörs av en hagtornshäck.

Parkeringen har en rabatt i nordsydlig riktning med bland annat tre formklippta tujor. Runt parkeringen finns en anlagd hagtornshäck.

Höga ljuslyktor är placerade i hörnen i vart kvarter.

Norra kyrkogården saknar rekommendationer. På norra kyrkogården finns endast fyra gravvårdar som tagits med i inventeringen.

Gravvårdar över personer av lokalhistoriskt intresse

Gamla Kyrkogården, Kv. I

Gravplatsnummer: 1

G.A. Röding drev hotellrörelse under samhällets första år.

Gravplatsnummer: 9

Ignell, J. Ordförande i byggnadsnämnden från 1936 samt polischef mellan år 1911-1945.

Gravplatsnummer: 22 A

Elise Sahlqvist flyttade till Hallsberg på 1870-talet. Elise samordnade till en början halmflätningen runt om i stugorna. På svågern Adolf Bergö inrådan började Elise 1873 att köpa upp halmflätor samt anställa flickor för att sy hattar för hand. Firman Elise Sahlqvists Strå- och Filthattfabrik grundades på 1870-talet. 1878 uppfördes den första fabriksbyggnaden, 20 år senare uppfördes den andra byggnaden i sten intill den första. Elise dog 1904. Vid Elise begravning fick ett extra tåg sättas in utöver den ordinarie tidtabellen. Rörelsen lades ned 1928.

Gravplatsnummer: 33

Olsson Uno. Skapare av de kugghjul som snurrade i tv-programmet *Teknikmagasinet* (vinjetten) som sändes på 1970-talet.

Gravplatsnummer: 36

Karl August Askling var den sista mjölnaren vid Öfversta kvarn. Karl omkom, klämdes ihjäl, 1924 efter att ha fastnat med kläderna i maskineriet. Enligt muntlig uppgift arbetade släkten Askling som mjölnare eller ”byggare”, fadern Erik Johan Askling byggde den vattendrivna kvarnen i Sörby samt kvarnen i Öfversta. Fadern dog 1912.

Gravplatsnummer: 46

Adolf Samzelius grundade trävarufirman Ad. Samzelius & Son. Inflyttad till Hallsberg 1891 etablerade sig Adolf inom sågverks- och byggbranschen. Öppnade virkesaffär 1897. 1919 började sonen Nils i firman vilken han efter faderns död övertog 1944. Året innan förvärvade företaget ett större stycke mark norr om järnvägen där en modern brädgård uppfördes. 1952 ombildades firman till aktiebolag. År 1958 såldes brädgårdsfastigheten till Nilsson & Andersson i Hallsberg, rörelsen fortsatte under firmanamnet Byggtjänst.

Gravplatsnummer: 53

Fabrikör Fritz Hartman grundade på 1890-talet Fritz Hartmans Saftfabrik. Tillverkning bedrevs under förra sekelskiftet i källarlocalerna på Ö. Storgatan 38, samrealskolan, för att 1905 flyttas till den nyuppförda tidsenliga fabriken norr om järnvägen. I fabriken tillverkades bl.a. safter, marmelader, alkoholfria viner, läskedrycker samt torkning av frukt och bär. Minskad tillgång på socker ledde till att fabriken lades ned 1924. F. Hartman satt med i den beslutande institution som valdes efter att Hallsberg blivit Köping 1908. Källa: Samzelius, N. (1961) En krönika om Hallsberg. Maja Hartman drev en tobaksaffär.

Gravplatsnummer: 63

A. Ekström grundade år 1910 tillsammans med K. Törnkvist *AB Ekströms Velocipedfabrik*. ”Ridax” –cyklar tillverkades och såldes även utanför hemortens gränser. Ombildades till aktiebolag 1916 och kom så småningom att bedriva handel även inom sportbranschen med filialer i Eskilstuna samt Örebro. Erik efterträdde Albin. Fritz Löwhagen var folkskollärare, rektor för Hallsbergs kommunala yrkesskola 1945-56. (Källa: Samzelius, N. (1961) *En krönika om Hallsberg*. Fritz höll enligt muntlig uppgift i Hallsbergs aftonskola samt i Föreläsningsföreningen.

Gravplatsnummer: 75

Nils Ekwall och hans maka Svea drev en bosättningsaffär i Hallsberg (såld även leksaker). Efter denna drev makarna en tobaks- samt tidningsbutik. Nils var engagerad i idrottsrörelsen, brottningsdomare.

Gravplatsnummer: 76-77

Carl Lundvall var bl.a. kyrkvärd, medverkade i byggnadskommittén för nya skolan för folk- och småskola (1907) samt verkade som ordföranden i byggnadskommittén för uppförande av Hallsbergs sockenkommuns ålderdomshem (1927).

Gamla Kyrkogården, Kv. II.

Gravplatsnummer: 16

Helge Aspmo drev en möss- och hattaffär. Efter makens bortgång fortsatte änkan Elma att driva butiken.

Gravplatsnummer: 18

C.A. Florén var bataljonsläkare vid Sannahed 1889. Flyttade till Hallsberg 1889. Ex. provinsialläkare i Hallsberg 1892-1905.

Gravplatsnummer: 20

Lars Johan Larsson. Enligt muntlig uppgift ska gravstenschällen tidigare utgjort skivan till garverifabrikör Lars Johan Larssons garvarbänk.

Gravplatsnummer: 54

Lars Petter Andersson drev Hallsbergs förste gästgiveri fram till 1867.

Gravplatsnummer: 67

Enligt muntlig sägnen restes den äldre kalkstenen på 1840-talet efter att hela familjen dött inom loppet av ett par dagar. Anledningen till familjens bortgång sägs ha varit att samtliga ätit ostkaka tillagad i kopparkärl.

Södra Kyrkogården, Kv. I.

Gravplatsnummer: 1

Bertil Rudin, son till Gust. Rudin som grundade AB Rudin & C:o Läderfabrik i Hallsberg. Efter dennes död 1945 handhades driftledningen av Bertil tillsammans med brodern, Eric Rudin. År 1952 hade företaget ett 60-tal man anställda.

Gravplatsnummer: 73

Johannes och Ester Olausson fick enligt utsago 13 barn varav flertalet drev egna företag, bland andra; Hjulo-glass (företaget namngivet efter grundaren som ofta cyklade på en enhjuling), Hallsbergs första gatukök, Citygrillen (?) (sålde pommes frites), handskmakare, taxiverksamhet (i Åsbro), blomsterhandel, affären Vindruvan.

Södra Kyrkogården, Kv. II.

Gravplatsnummer: 27

Fabrikör P.E. Duberg. Grundare av *P: E. Dubergs Kopparslageri och Metallgjuteri*. Företaget tillverkade brandsprutor, pumpar, kopparkärl etc.

Gravplatsnummer: 70

Vida känd Hallsbergsbo som verkade som bilhandlare.

Gravplatsnummer: 95

August Mattsson arbetade som bokhållare samt representant vid affärsuppställningar i Vänersborg. Bosatt på Bockön mellan 1876-1895 då han försörjde sig på höns och getter. A.M. förde dagliga anteckningar över händelser samt sina uppfinningar, bl.a. en förenklad tids- och cirkelindelning samt astronomiska iakttagelser. Forskaren inbjöds, på grund av sina beaktansvärda resultat, att ingå i det franska Astronomiska Sällskapet i Paris.

Östra Kyrkogården, Kv. I.

Gravplatsnummer: 2

Urmakare samt fabrikör i Hallsberg. Sönerna Wilhelm samt Fredrik arbetade tillsammans med fadern. Optiker, smycken samt klockor.

Gravplatsnummer: 15

H. Andersson utsågs 1922 till direktör vid Lantbrukarnas Elektriska AB, LEA-bolaget, en av lantmännen sammanslutning för elektrifiering av landsbygden. LEA-bolaget bildades 1917. H. Andersson arbetade aktivt inom församlingen och tilldelades för arbetet år 1958 Kungliga Patr. Sällskapets guldmedalj av I:sta storleken.

Gravplatsnummer: 18

G. Währme grundade ett stort åkeri i Hallsberg och var enligt uppgift ”ett starkt inslag” i samhället. Sonen Elof övertog och fortsatte utvecklingen.

Gravplatsnummer: 68

A. Persson var bankman i folkbanken, vilken övergick i Örebro Enskilda bank 1918. Dottern Maja var ordförande i fadderortsrörelsen (Kvinnornas beredskapskommitté) under andra världskriget samt arbetade även som föreståndare för Kristidsnämnden. Källa: Samzelius, N. (1961) *En krönika om hallsberg*.

Östra Kyrkogården; Kv. II

Gravplatsnummer: 124

Walborg Nordblad. Lärarinna vid den 1890 nyuppförda skolan i Ormhult. År 1920 gick lärarinnan i pension. Walborg skänkte sammanlagt 2000 kr till församlingen där räntan skulle användas till beklädnad åt fattiga barn i Ormhult. Källa: Samzelius, N. (1961) *En krönika om Hallsberg*. Enligt muntlig uppgift var W. Nordblads far sannolikt von Platen.

Östra Kyrkogården, Kv. III

Gravplatsnummer: 9

Carl Boström var bland annat skribent samt verkade för hembygden. Boströms mor var kokerska vid Sannahed och Carl var enligt hörsägen son till Carl XV.

Gravplatsnummer: 35

Son till Gust. Rudin som grundade AB Rudin & C:o Läderfabrik i Hallsberg. Efter dennes död 1945 handhades driftledningen av Eric tillsammans med brodern, Bertil Rudin. År 1952 hade företaget ett 60-tal man anställda.

Gravplatsnummer: 53

Arthur Eklind övertog 1935 Bröderna Anderssons Maskinaffär samt utökade affären till att även omfatta järnvarubranschen.

Östra Kyrkogården, Kv. IV

Gravplatsnummer: 112

Karl Hultberg var sista mjölnaren på Skogaholm. Anekdot om släkten: fadern Gustav Adolf Hultberg uppfostrade och sörjde för sina 8 syskon efter att modern förälskat sig i en annan man. Förälskelsen besvarades och de förälskade förgiftade sina respektive.

BRISTER OCH ÅTGÄRDER

De gravvårdar som värderats som kulturhistoriskt värdefulla och som saknar gravnummer har givits en bokstavsbenämning samt ritats in för hand på församlingens gravkartor som finns med i rapporten. Information finns även på blanketten över den kulturhistoriskt värdefulla gravvården.

Gravvårdar av kalksten

På Hallsbergs kyrkogård finns gravstenar och hällar av kalksten som alla, oavsett skick, är medtagna i inventeringen.

Gravvårdarna åldras och det är skillnad på olika stensorters motståndskraft. Kalkstenen är en sedimentär bergart med en porös sammansättning. Skikten har olika hårdhet så skadorna

uppstår därför selektivt i svaga zoner med sprickor, skiktning och vittring. Den synliga skadan är oftast ett resultat av flera samverkande nedbrytningsfaktorer. Kalkstenen är känslig i samband med att den blir fuktig under höst- och vintertid. När vatten som trängt in i stenen fryser spränger den sönder stenen. Andra skadeorsaker kan vara att utfällningar sker i form av salt som spränger sönder stenen. Vittring kan även ske kemiskt genom reaktion på grund av föroreningar i luft och regn.

De gravvårdar av kalksten som är kulturhistoriskt värdefulla bör på sikt få någon form av skydd exempelvis i form av en huv av trä, plåt eller kopparplåt

Bilderna ovan visar på olika skador som flera av gravvårdar av kalksten har. Vittring, skador efter frostsprängning, sprickor m.m.

På Riksantikvarieämbetets (RAÄ) webbplats, www.raa.se, kan skriften ”Vård av gravstenar” laddas ned kostnadsfritt. Skriften berör både olika skador, förbyggande åtgärder, rengöring etc.

<http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/504/9789172096721.pdf?sequence=5>

SLUTORD

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får nya ägare. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från olika tider.

Hallsbergs sockenkyrka med dess kyrkogård har en mindre samt tidstypisk äldre kyrkogård med delvis bevarad trädkrans. Övriga kvarter är tydligt åtskilda och oavsett om de tillhör södra-, östra- eller norra kyrkogården bär de spår av eller är väl bevarade från den tid de tillkom. Stenramar, titlar och bautastenar är drag som utmärker gravstenarna på gamla kyrkogården medan låga breda gravstenar är karaktäristiska för efterkrigstidens gravvårdar på östra kyrkogården. Östra kvarteret har både överklassen på Terrassen och allmogen i den allmänna linjen. Den allmänna linjen i östra kvarter II är dock ovanlig. Då den allmänna linjen upphörde som gravskick 1964 är det få kyrkogårdar i Sverige som värnat om gravvårdarna då de gravsatta tillhörde det lägre samhällsskicket samt att kvarteren i de flesta fall låg en bit från kyrkan. Det är vanligare att kvarteren återanvänts och gravstenarna avlägsnats än att församlingarna värnat om dem. Gravbeståndet är rikt och representativt och visar trots klasskillnaden, jmf gamla kyrkogården, tydliga trender i stilhistorien.

Ett antal jämförande foton i rapporten visar på kyrkogårdens delvisa oföränderlighet. Trädkransen runt gamla kyrkogården visar på influenser från det tidiga 1800-talets kyrkogårdsarkitektur, liksom de hängande sorgeträd som tidigare planterades på gravarna likväl som på kyrkogårdarna. Gravstenarna på gamla kyrkogården är till stor del tidstypiska för årtionden kring sekelskiftet 1800-1900. Kyrkan och dess närmsta kvarter visar även på den grundtanke som tidigare fanns att dessa två skulle harmoniera. Hallsbergs sockenkyrka och dess kyrkogård visar på oföränderliga värden som är värda att bevara, och vilka bör tas i beaktande vid förändringar.

Välarbetade gravstenar med konstnärlig utsmyckning, traditionella symboler eller ett ovanligt eller dyrbart stenslag borde vara faktorer som gör återlämnade gravvårdar attraktiva för återanvändning. Dessa gravvårdar är många gånger värdefulla i sin miljö och skapar tillsammans med omkringliggande gravstenar en enhetlig del av kyrkogården. Värdefulla gravvårdar kan också flyttas till annan plats på kyrkogården med gravstenar/vårdar från samma tidsperiod.

Inventeringen av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar är avsedd att användas som ett hjälpmedel vid upprättandet av en bevarande/kulturvårdsplan för kyrkogården. I arbetet med planen för kyrkogården/gravvårdar används lämpligen Centrala Gravvårdskommitténs skrift; *Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar*. Det övergripande syftet med planen bör vara att bevara de kulturhistoriska värden som finns på Hallsbergs kyrkogård.

Som en följd av denna inventering kommer Länsstyrelsen i Örebro Län tillsammans med Örebro Läns Museum att gå igenom utvalda gravvårdar för att skilja ut de som bedöms vara *mycket värdefulla*. Dessa kan församlingen sedan föra upp på en separat inventarieförteckning för kyrkogården vilket gör det möjligt, om behov finns, att söka pengar för eventuella åtgärder alternativt underhåll.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Tryckta källor:

Bucht, Eivor, m.fl (1992) *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, Stad och Land 103, 1992.
Movium SLU, Alnarp

Centrala gravvårdskommittén *Gravvårdar - Allmänna råd för bevarade och återanvändning*, 1998

Centrala gravvårdskommittén, *Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar*, 2007

Samzelius, Nils (1961) *En krönika om Hallsberg*
Uppsala; Almqvist & Wiksells Boktryckeri Aktiebolag

Samzelius, N. (1976) *Hallsberg i gången tid*.
Kumla; Kommanditbolaget Kumla Tryckeri

Borgström, Hans (1968) *Stenhandboken* , 2:a upplagan.
Stockholm; Sveriges Stenindustri Förbund

Örebro Läns Museum; *Dokumentation kyrkogårdar Hallsbergs Kyrkogård, 1997 , Nr. 14.*

Örebro Läns Museum, Borg, Anneli, *Kulturhistorisk karakterisering av Hallsbergs sockenkyrka*, 2007

Muntlig källa:

Lennart Samzelius (2013-10-14)

Lena Samzeluis (2013-10-14)

Inger Samzelius (2013-10-14)

Lars-Gunnar Freij kyrko- och kyrkogårdsvaktmästare (2013-10-31)

Johnny Jonsson, Hallsbergs sockenkyrka (2013-10-31)

Ingemar Frenskar, fd kyrkoherde Hallsbergs sockenkyrka (2013-11-11)

Carl Nordin, Hallsberg (2013-11-11)

Tack till:

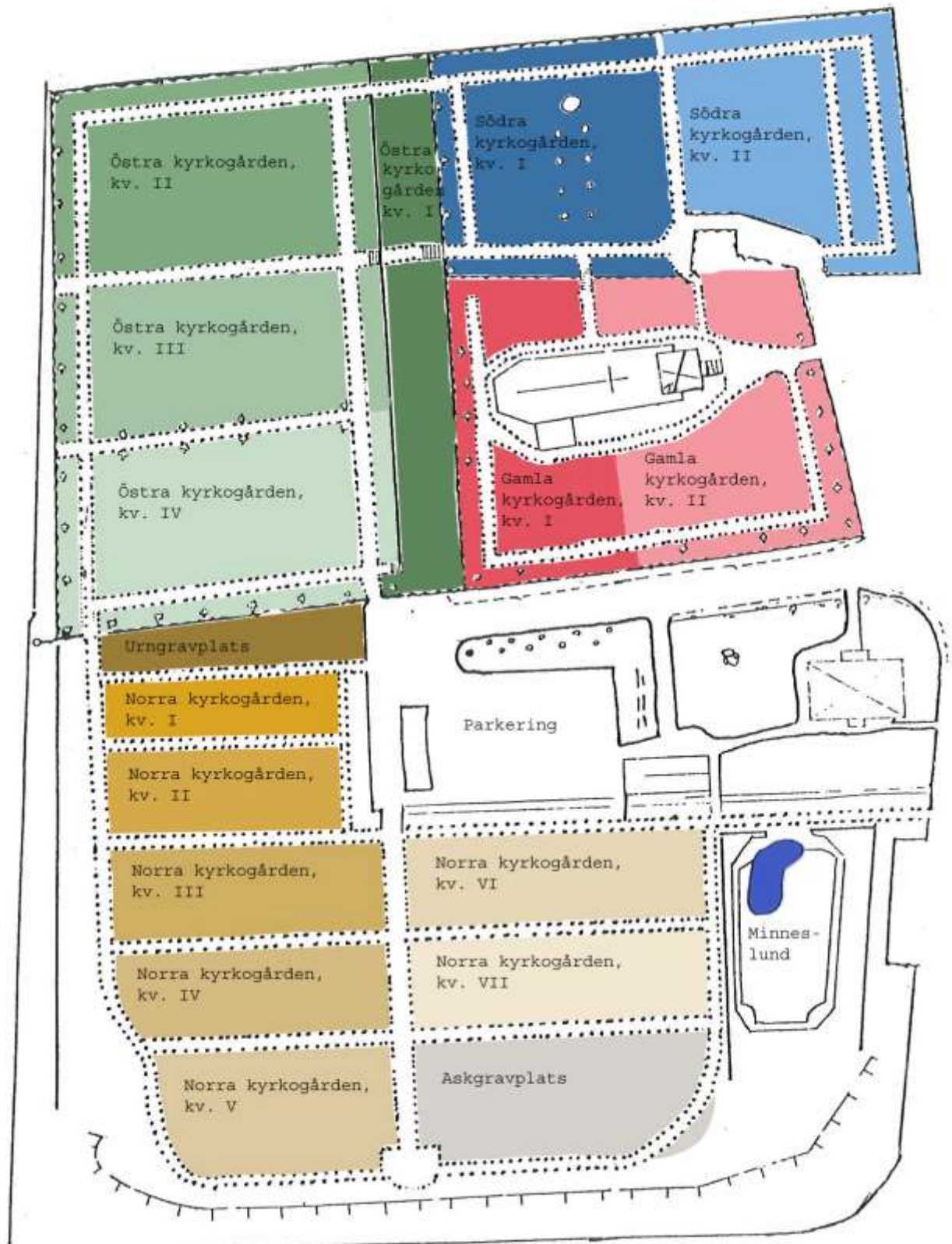
Tord Messelt, fd. ägare till , Stenhuggeriet i Åsbro

Linda och Magnus Nilsson, Stenhuggeriet i Åsbro

BILAGOR

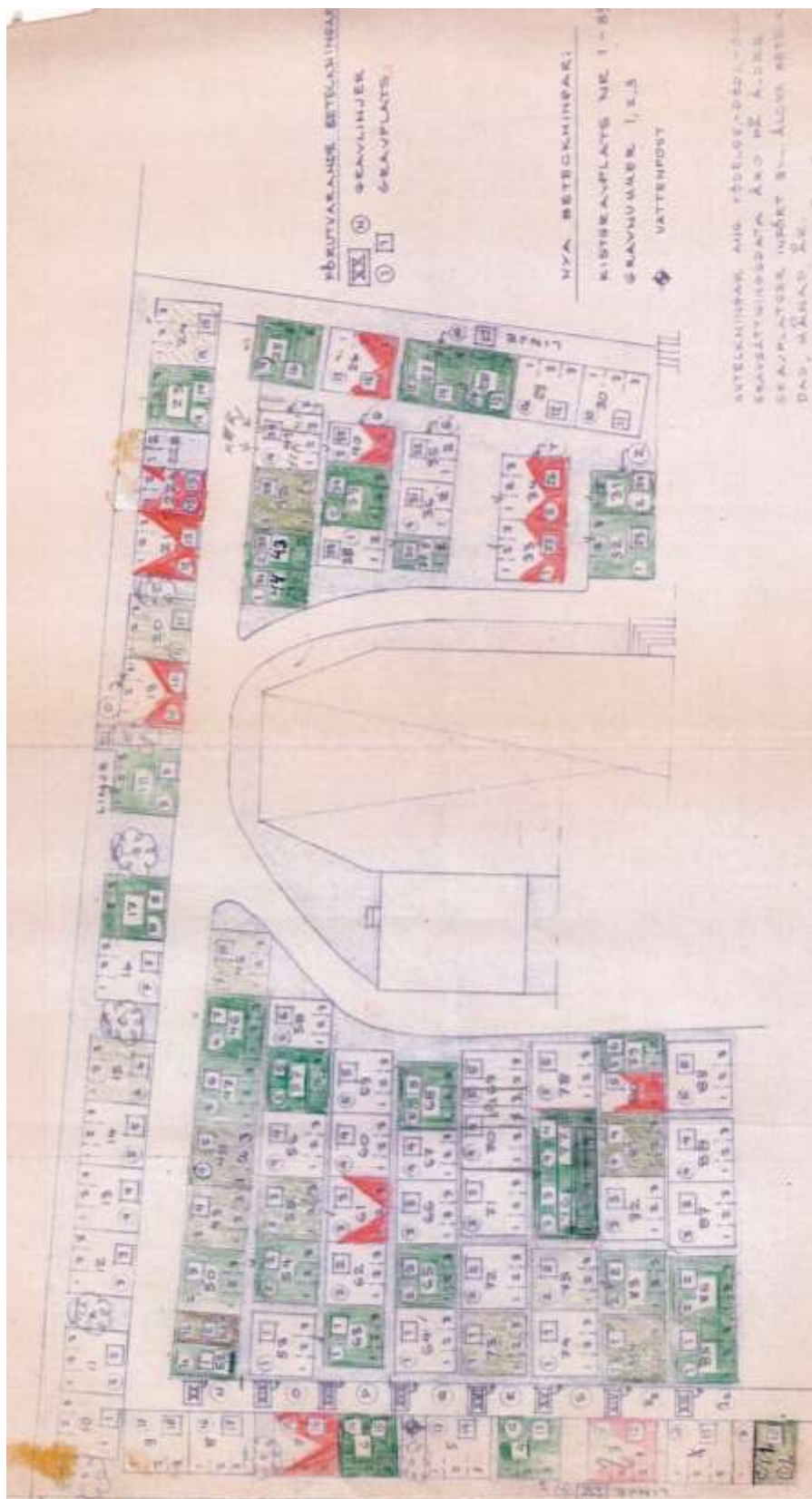
- Kartor över kyrkogården.
- Blanketter med bevaransvärda gravvårdar.

KARTA ÖVER KYRKOGRÅDEN VID HALLSBERGS SOCKENKYRKA

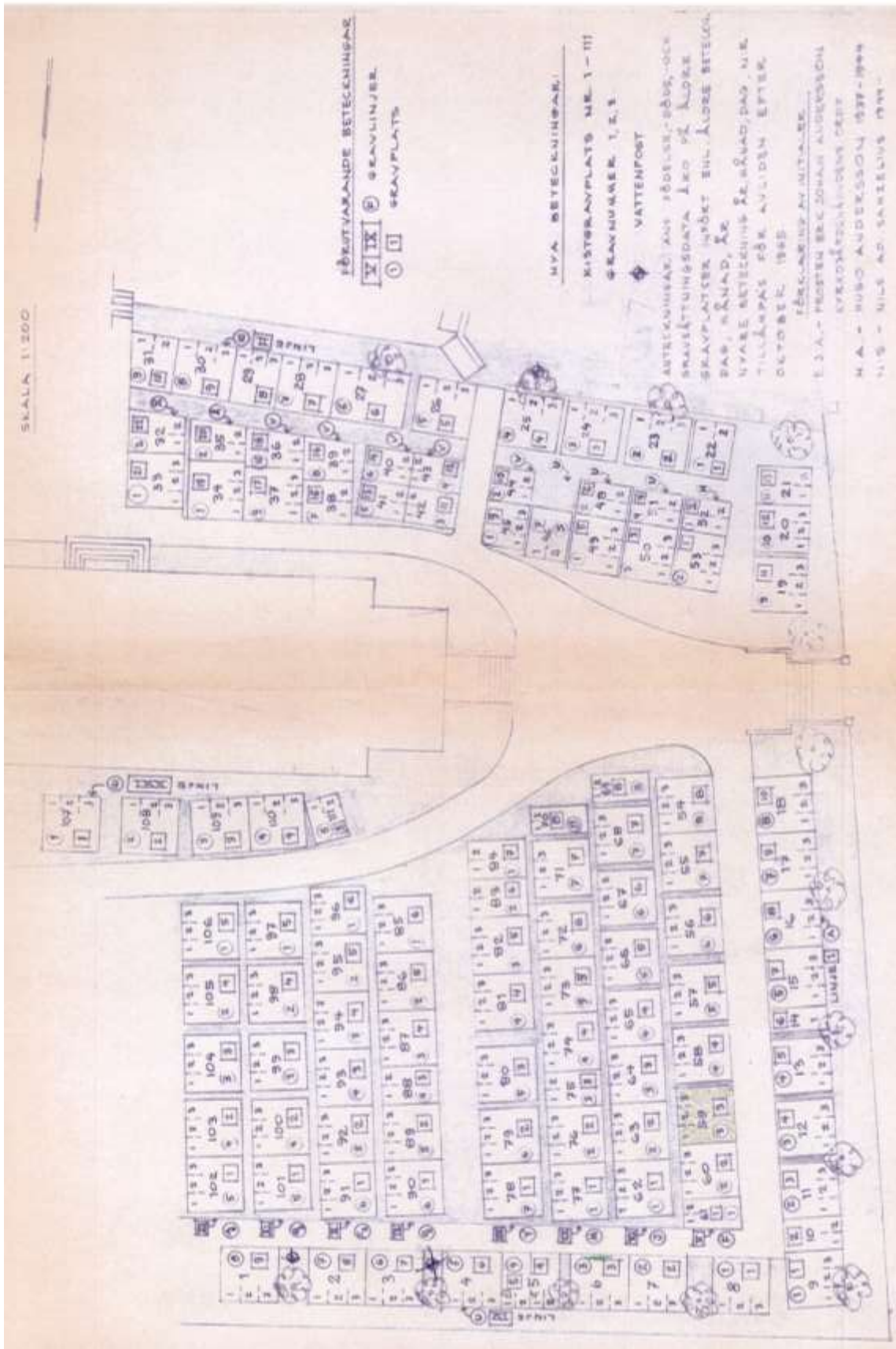

GAMLA KYRKOGRÅDEN, KV. I

GAMLA KYRKOGRÅDEN, KV. II

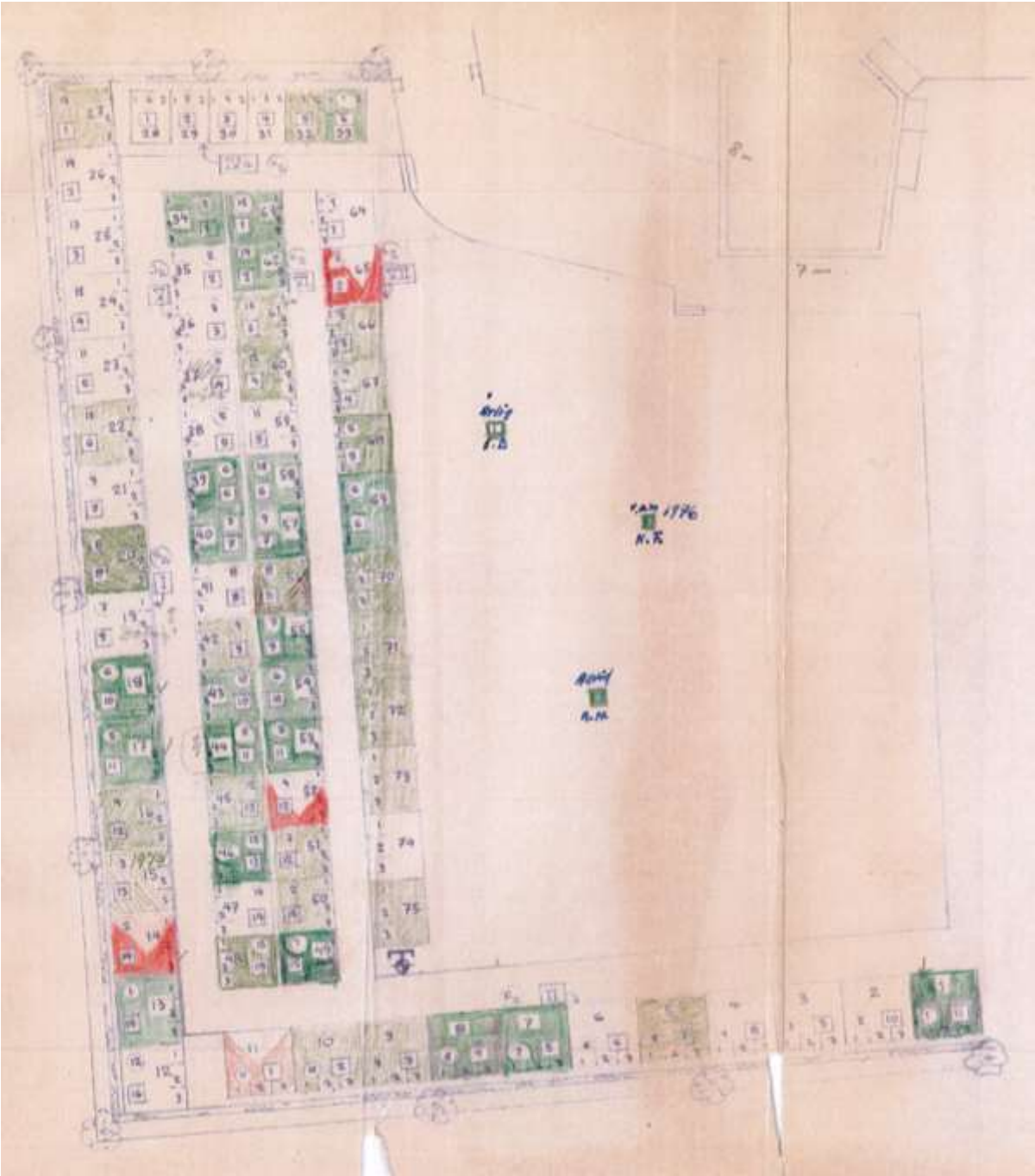

SÖDRA KYRKOGRÅDEN, KV. I

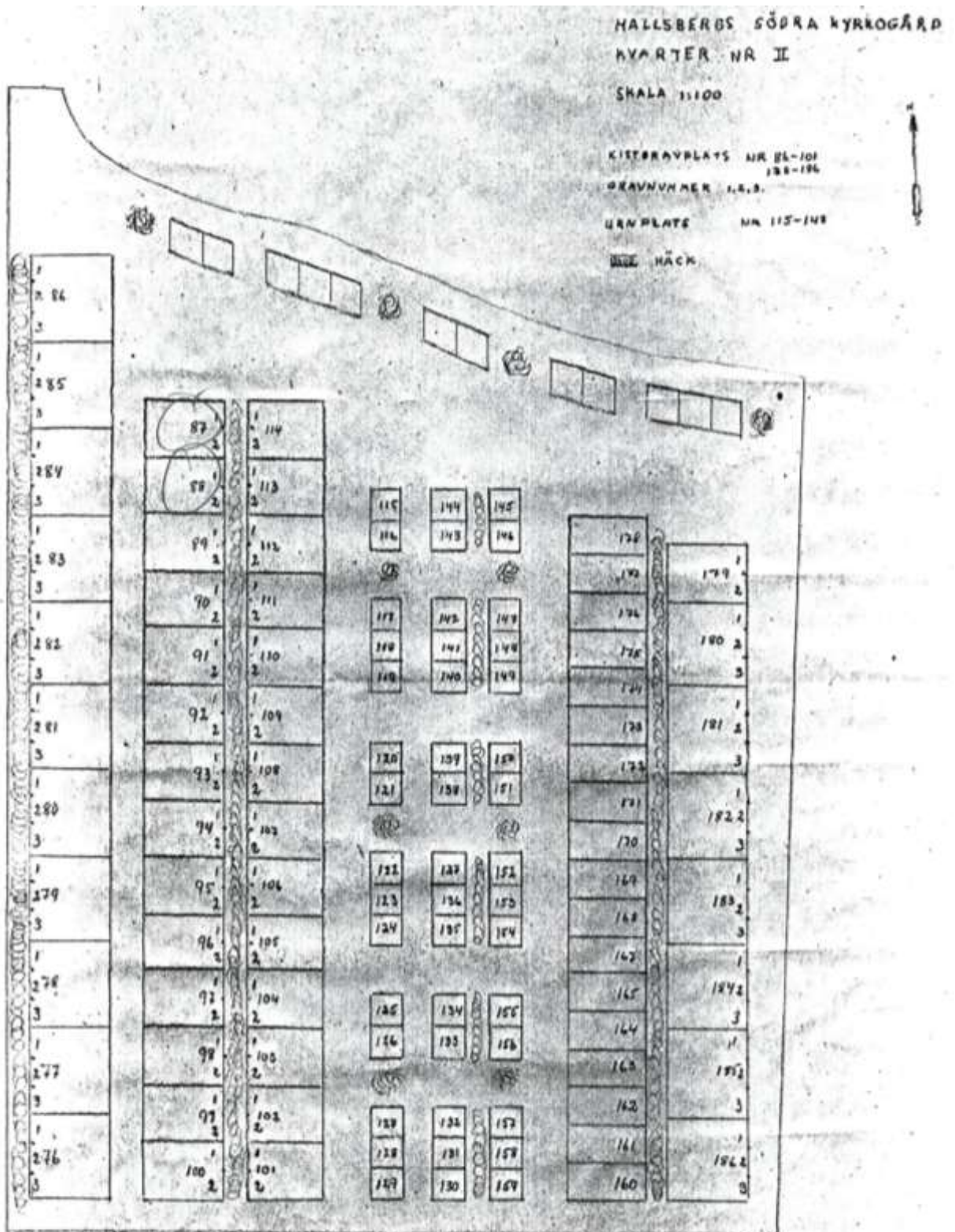
N
↑
S

SÖDRA KYRKOGRÅDEN, KV. II

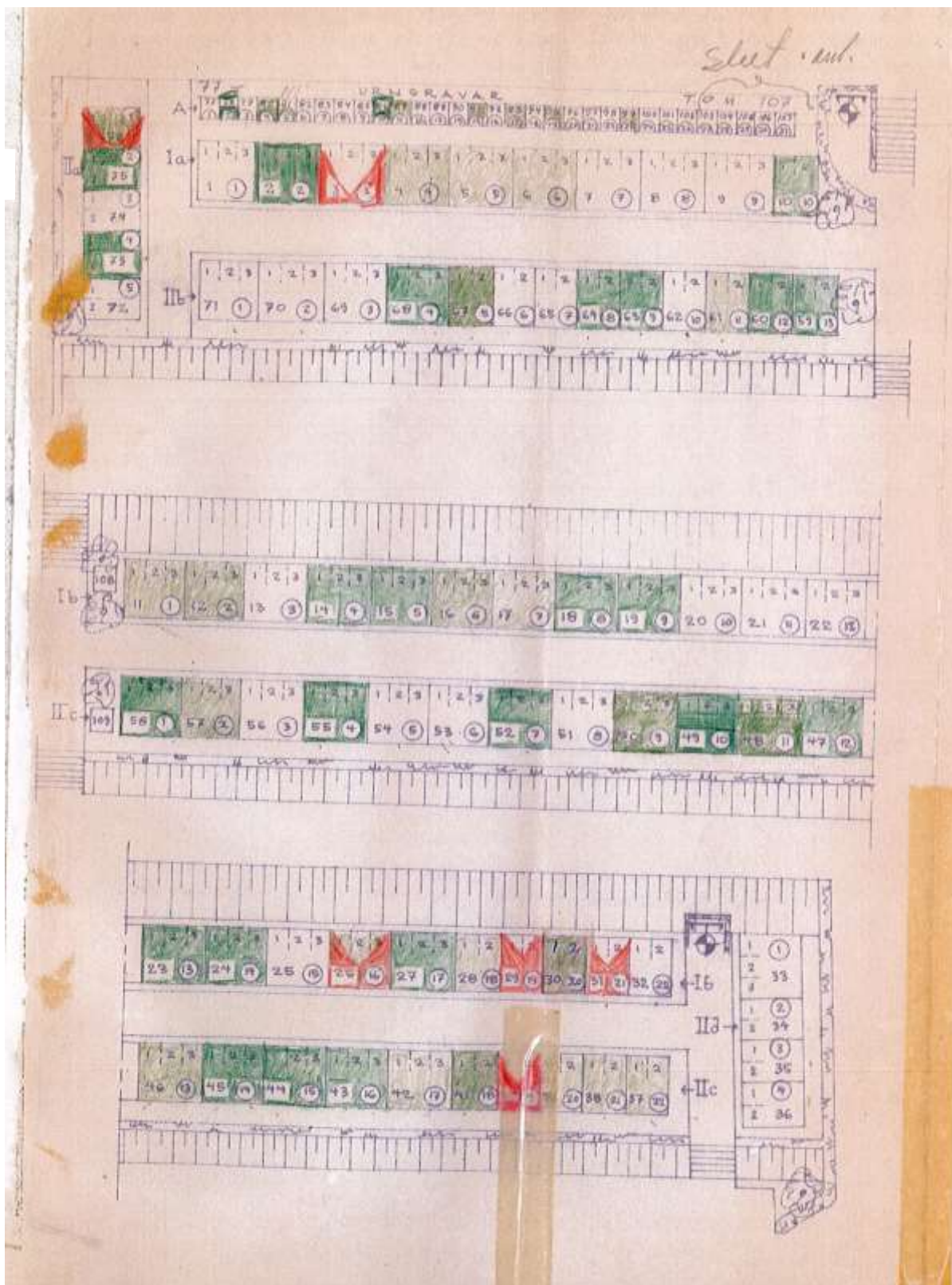
N
↑
S

SÖDRA KYRKOGRÄDEN, KV. II

ÖSTRA KYRKOGRÅDEN, KV. I, "TERASSEN"

Från söder:
1.

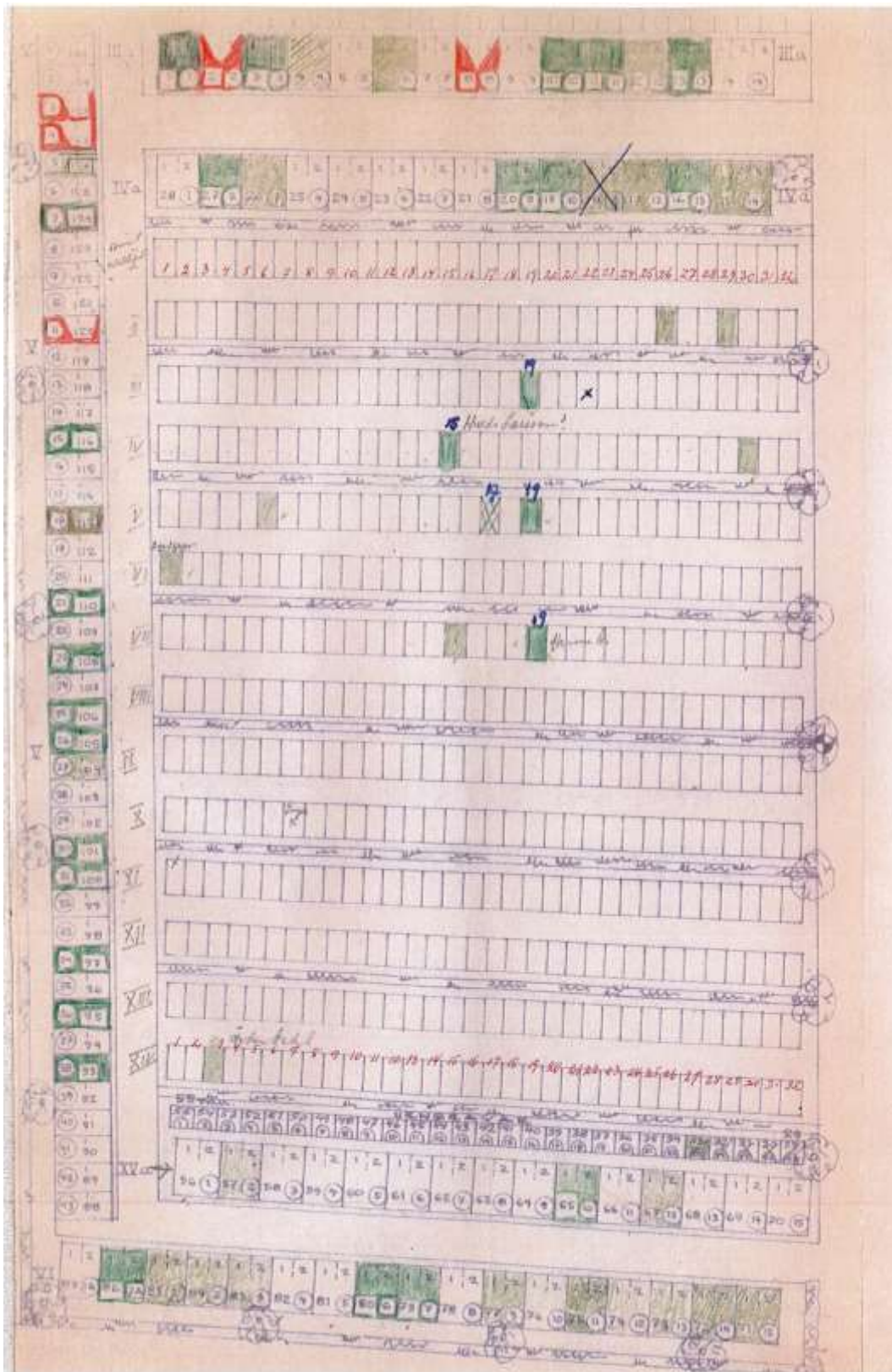

2.

3.

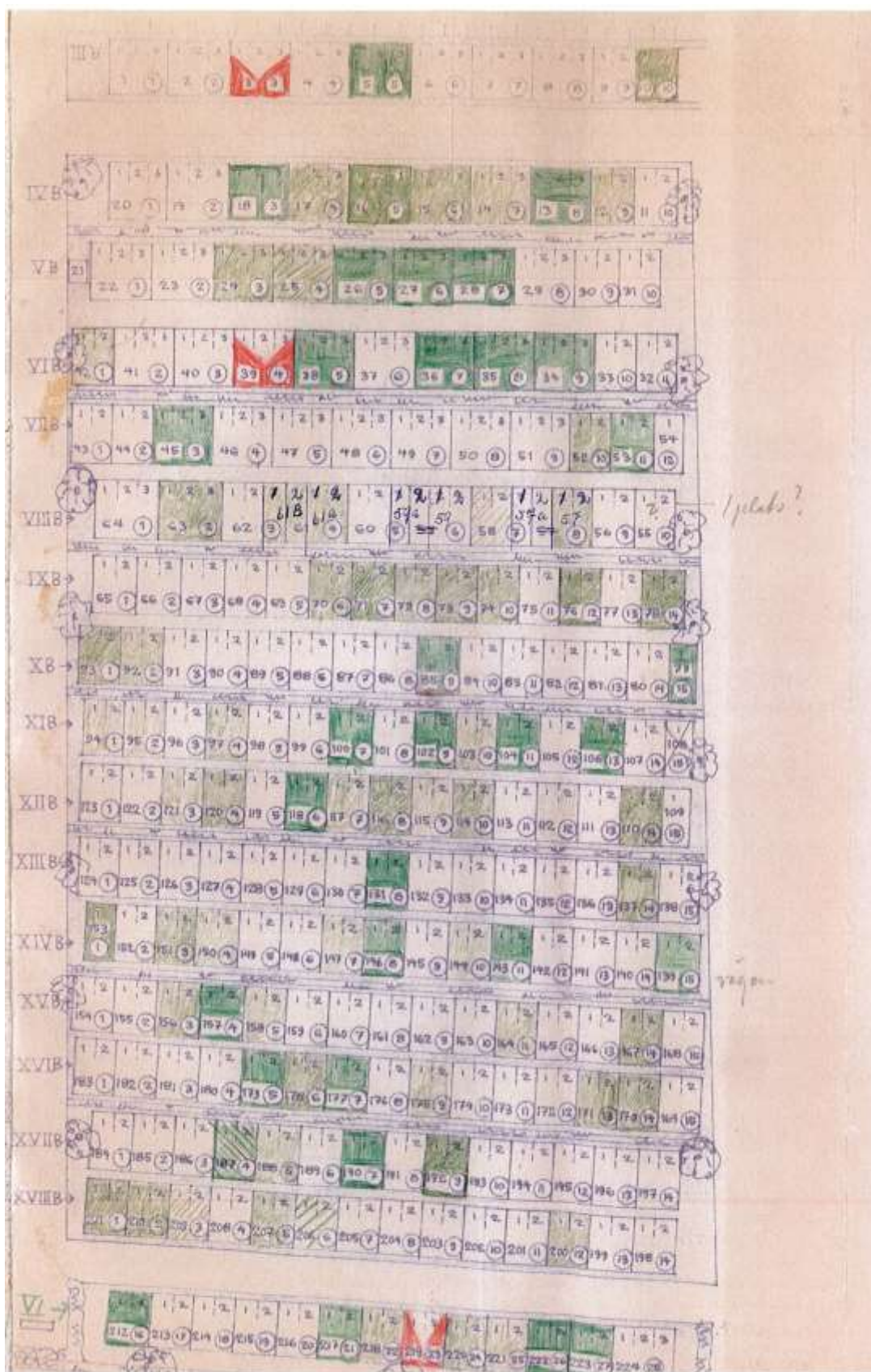
S → N

ÖSTRA KYRKOGRÄDEN, KV. II "ALLMÄNNA LINJEN"

S → N

ÖSTRA KYRKOGRÄDEN, KV. III

S → N

ÖSTRA KYRKOGRÅDEN, KV. IV

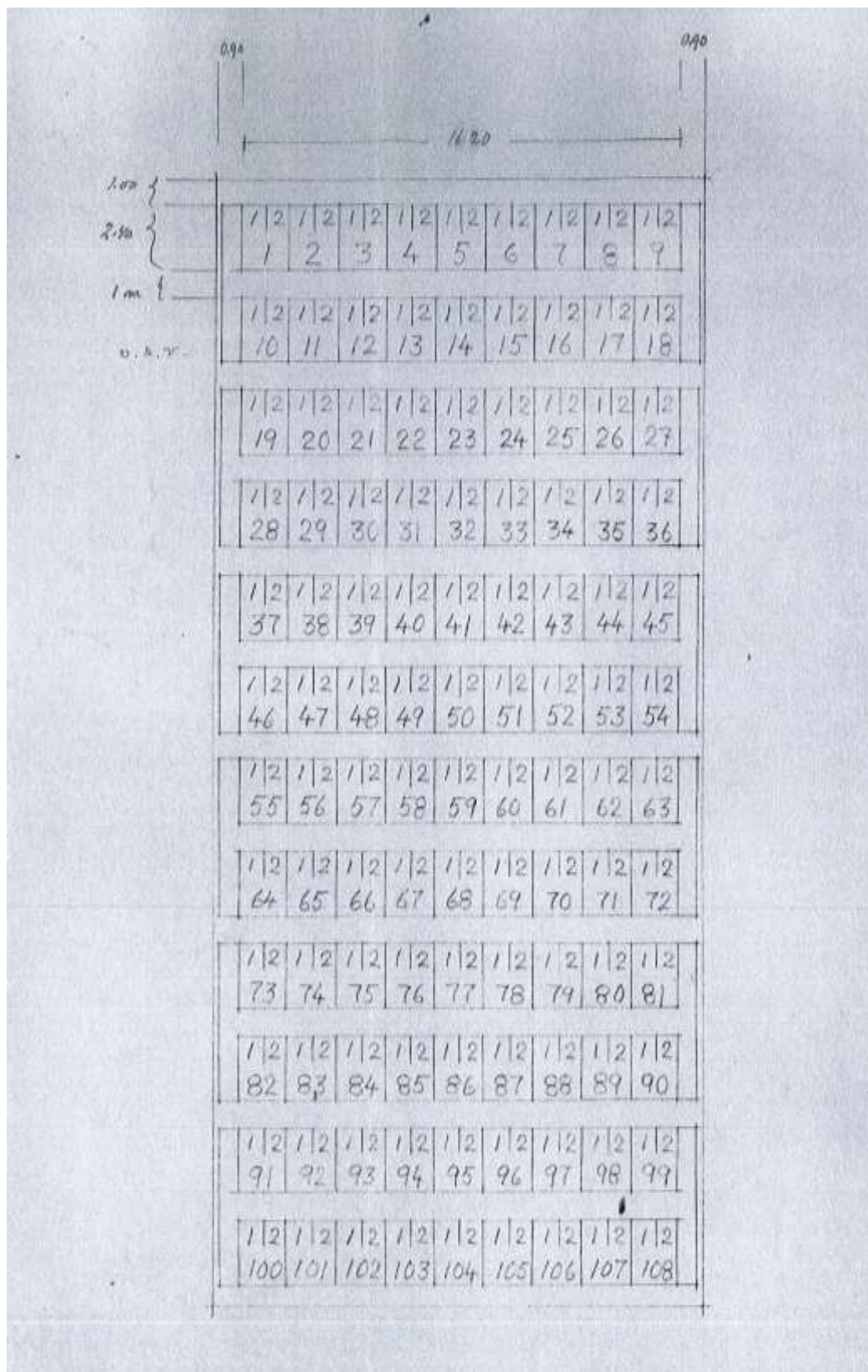
S —————> N

NORRA KYRKOÅRDEN, KV. I

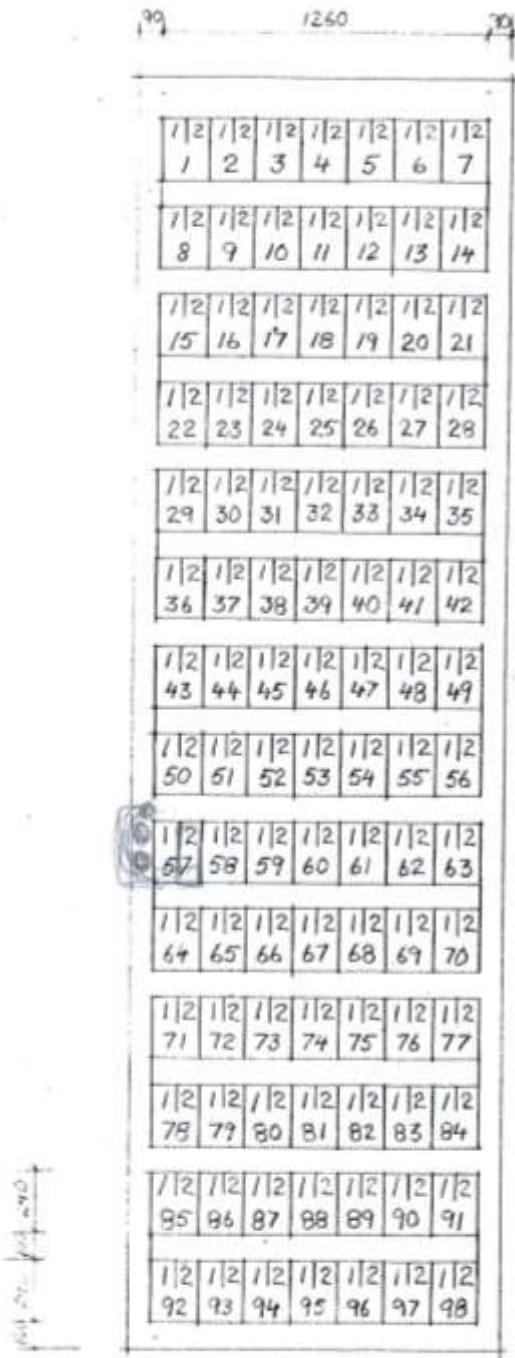
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31	32	33	34	35
36	37	38	39	40	41	42
43	44	45	46	47	48	49
50	51	52	53	54	55	56
57	58	59	60	61	62	63
64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77
78	79	80	81	82	83	84

S → N

NORRA KYRKOGRÄDEN, KV. II

NORRA KYRKOGÅRDEN, KV. III

HALLSBERGS NORRA
KYRKOGÅRD KVARTER III

SKALA 1:200 MÄTT I CM
98 ST TVÄPLATSGRAVAR (180 * 240)
UPPRÄTTAD 1979-08-26

PERARNE
PERARNE 800

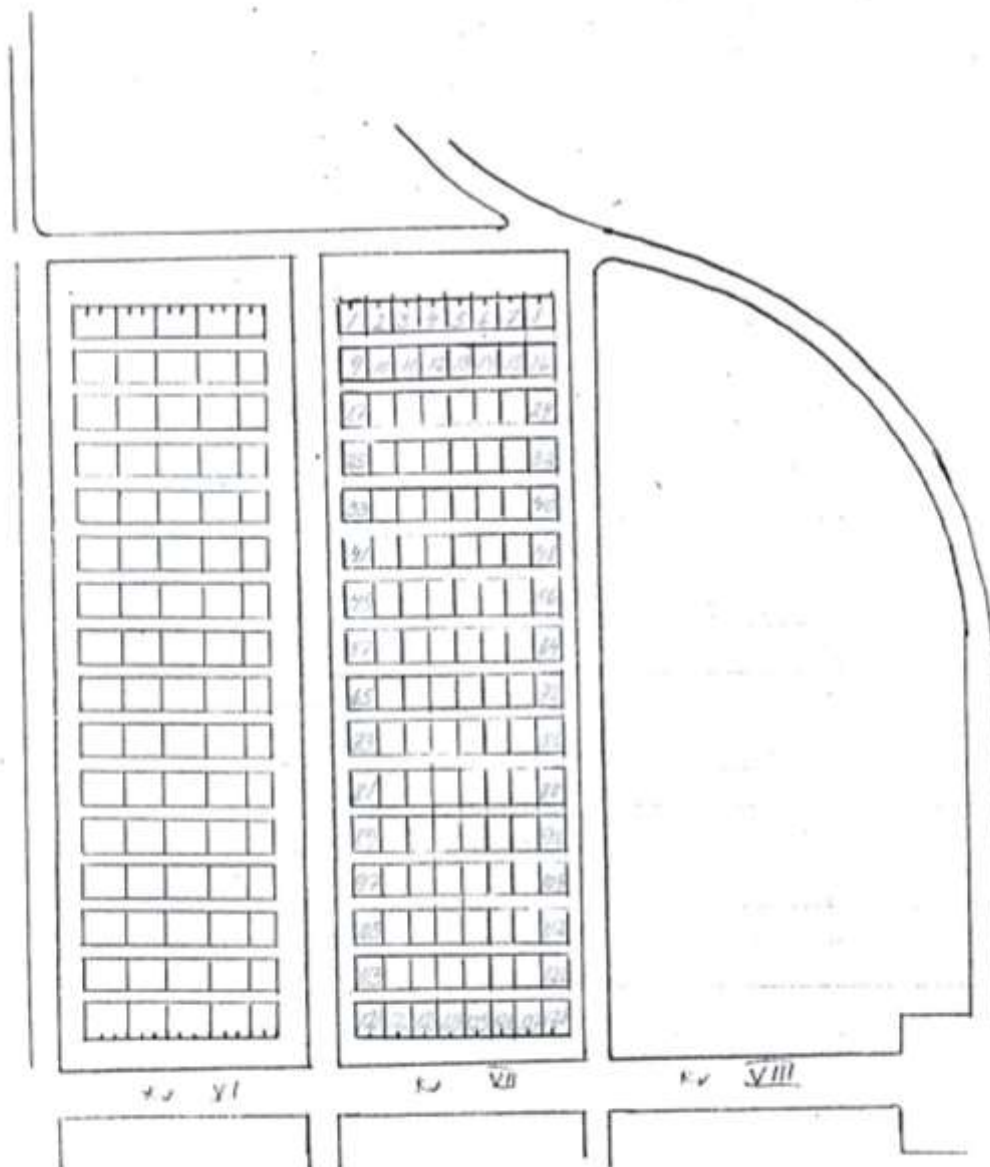
NORRA KYRKOÅRDEN, KV. VI

1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	1
1	2	3	4	5	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	1
6	7	8	9	10	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	2
11	12	13	14	15	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	2
16	17	18	19	20	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	3
21	22	23	24	25	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	3
26	27	28	29	30	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	4
31	32	33	34	35	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	4
36	37	38	39	40	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	5
41	42	43	44	45	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	5
46	47	48	49	50	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	6
51	52	53	54	55	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	6
56	57	58	59	60	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	7
61	62	63	64	65	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	7
66	67	68	69	70	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	8
71	72	73	74	75	
1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	8
76	77	78	79	80	

S → N

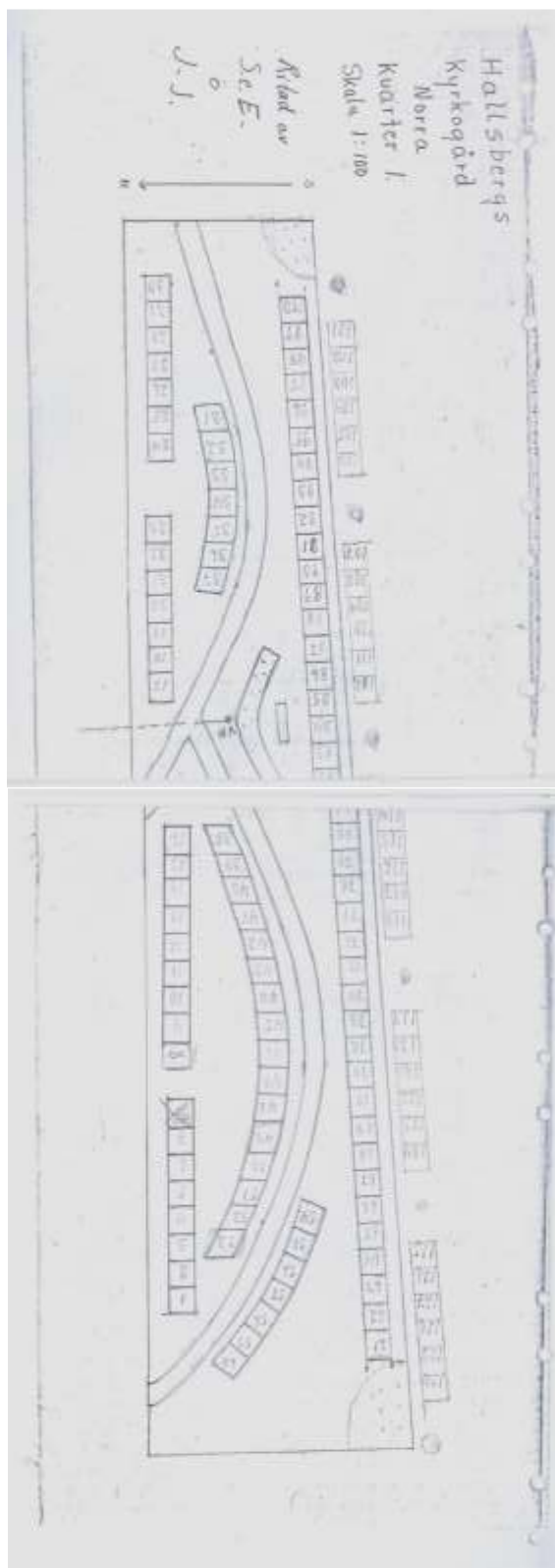
NORRA KYRKOGÅRDEN, KV. VII (HÖGER)

HALLSBERGS NORRA KYRKOÅRD
KVARTER NR VII
128 st 2-plats gravar, 180 x 240 cm

S → N

URNGRAVLUND, KV. I, NORRA KYRKOGÅRDEN

Urngrav nr. 61-100 samt 101-131 finns inte idag. Kommer att återupptas.

URNLUNDEN, KV. II

